

Demetz, Peter

Hovory Petera Demetze z René Wellkem

In: Pospíšil, Ivo; Zelenka, Miloš. *René Wellek a meziválečné Československo : (ke kořenům strukturální estetiky)*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1996, pp. 111-149

ISBN 8021014334

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122805>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

7. Hovory Petera Demetze s René Wellkem (PŘELOŽIL IVO POSPÍŠIL)

I.

DEMETZ: V mnoha zemích a městech Evropy se intelektuálové a spisovatelé v těchto dnech opět velmi zajímají o to, čemu se říká střední Evropa (*Mitteleuropa*). Tito spisovatelé žijí často v oblastech nebo pocházejí z oblastí, které kdysi patřily k rakousko-uherské monarchii. Intelektuálové v Budapešti, Vídni, Terstu a mezi českými spisovateli Milan Kundera v Paříži se ptají na střední Evropu a znovu objevují její dějiny. Není však ještě jasné, zda myslí na jakousi novou utopii, sen, který jim vyhovuje, nebo je to nostalgie po uplynulém čase. Co byste k tomu řekl?

WELLEK: Myslím, že pojem sám je trochu podezřelý. Vymyslel jej Friedrich Naumann za války v roce 1915. Byl zjevně součástí německé válečné propagandy a směřoval k vytvoření středoevropské monarchie, která by byla rozsáhlejší než Prusko. Sama koncepce je podle mě dost vágní, neboť není jasné, jaké jsou její meze. Řekl bych, že vyjadřuje jakousi nostalgickou náladu.

DEMETZ: Máte asi hodně vzpomínek na dětství a rané mládí, které jste strávil ve Vídni, kde se sešlo tolik středoevropských kultur. Mluvili tehdy lidé o střední Evropě nebo se na sebe dívali jako na součást toho či onoho národa, z nichž se Rakousko-Uhersko skládalo?

WELLEK: Otec byl rakouským státním úředníkem, který sice pracoval ve Vídni, ale narodil se v Praze a měl velmi silné české národní cítění. Byli jsme naprosto v opozici vůči rakouské monarchii a svou opozičnost jsme také silně pociťovali, a to prostě proto, že jsme byli ve Vídni outsidersy. Vzpomínám si, že nám sousedé říkali *böhmische Schweine*. Byli jsme členy protestantské církve, vlastně luterské, a ve starém Rakousku jsme si museli vybrat mezi luterány a kalvinisty; žádná jiná možnost neexistovala. Pro náboženské poučení jsme byli nuceni chodit do města do Dorotheengasse, tam se nám dostalo slušné dávky luteránských dějin reformace. Když se monarchie rozpadla, bylo mi patnáct. Myslím, že jsem si nebyl příliš vědom hrozné válečné destrukce a můj otec se už těšil na založení Československé republiky; v prvních říjnových dnech roku 1918 odjel okamžitě do Prahy, neboť byl přesvědčený, že Československá republika bude. Já sám a můj bratr jsme už byli připravováni na to, že se budeme stěhovat. Otec najal protestantského pastora, který se jmenoval Skalák, aby nás učil česky. Uměli jsme česky ze styku s chůvami a protože jsme letní měsíce trávili obvykle v Čechách, ale neuměli jsme pořádně psát a znali

jsme málo gramatiku. Otec čekal, že se rakouská monarchie zhroutí a že vznikne československý stát. S nadšením se těšil na vznik nové republiky.

DEMETZ: Jestli se správně pamatuji, váš otec byl také spisovatel a překladatel, který do němčiny překládal Vrchlického a Machara. Jak vnímal to, že se věnoval překládání v době, kdy mu sousedé říkali *böhmisches Schwein*?

WELLEK: Můj otec překládal už dlouho předtím — když studoval v Praze v letech 1892–93. Mám ještě několik svazků s věnováním Vrchlického. Všechny jsou datovány v letech 1892–93. Poslouchal Vrchlického přednášky, když náhodou mluvil o Calderónovi. Můj otec měl cit pro tuhle „předmoderní“ poezii. Nejnovější básník byl myslím Machar, toho později poznal osobně ve Vídni.

DEMETZ: Když jste přišel jako chlapec nebo mladík z Prahy do Vídně, vzpomínáte si na nějaké rozdíly v náladě lidí a v každodenních zážitcích let 1918–1919?

WELLEK: Sdíleli jsme nadšení a optimismus svého otce a velmi přesně jsme myslím cítili kontrast mezi hroutícím se Rakouskem s jeho nedostatkem a euforií a optimismem Prahy a Československa. Myslím, že důležitou skutečností je to, že Češi cítili znovuzrození, obnovu svého staletého snu o samostatnosti a že o tom nepochybovali. Spojenectví s Francií a spojenectví obecně bylo jen přirozené, protože Německo bylo poraženo a právem je stále pokládali za zlé a potenciálně nebezpečné.

DEMETZ: První léta republiky byla plná nadšení, ale vyskytly se i skutečné potíže, sociální neklid, stávky, byla založena komunistická strana a velmi brzy se republika ocitla v ozbrojeném konfliktu s Bélou Kunem a budapešťským *Spartakem*. Museli je vyhnat ze Slovenska násilím. Byl jste si těchto problémů vědom, anebo jste se soustředil jen na svá studia?

WELLEK: Byl jsem si jich do určité míry vědom, ale doopravdy se mě netýkaly, konflikt na Slovensku trval příliš krátce a byl příliš daleko, než abych se o něj bezprostředně zajímal. Byli jsme školáci v kvintě reálného gymnázia v Křemencově ulici v Praze. Jen vzdáleně jsme se zajímali o tyto věci, i když jsme ve skutečnosti o sociálních konfliktech věděli. Škola byla nesmírně demokratická. Byla tu celá paleta studentů ze všech společenských tříd, například syn Aloise Rašína, ministra financí (byl zavražděn roku 1923), a byli tu také studenti, kteří pocházeli z baráků pražských předměstí Karlína a Žižkova. Ale myslím, že jsme si toho ve třídě sotva povšimli. Učitelé to určitě věděli a snažili se jednat s každým stejně, všechno probíhalo na základě rovnoprávnosti.

DEMETZ: Jak byste popsal kulturní prostředí Prahy? Ve svých pojednáních mluvíte často o Praze „na křižovatce“ a myslím, že se za první republiky často zdůrazňovalo, že Praha se skutečně nachází v srdci Evropy, kde se sbíhají všechny intelektuální tendence a oplodňují se. Jak byste vylíčil vlastní pocity z té doby?

WELLEK: Praha přežila Rakouskou říši svou zřetelnou českou tradicí, která byla volně obnovena, vybudovaly se nové svazky s Francií a anglosaským světem. Můj bratr a já jsme byli v jistém smyslu výjimkou. Ve vídeňské škole jsme neměli francouzštinu, ale jen angličtinu, a proto jsme museli skládat zkoušky anglicky; když jsme přišli do Prahy, gymnázium, kam jsme chodili, nemělo vůbec zajištěnou výuku angličtiny. V pozdější době to pro mě bylo velmi důležité, soustřeďovalo to mou orientaci na anglosaský svět. Když jsme složili závěrečné zkoušky, *maturitu*, četli jsme oba velmi dobře anglicky. Bylo zřejmé, že jako zájemce o studium literatury budu studovat to, čemu se na české univerzitě říkalo germánská filologie a ta zahrnovala i angličtinu.

DEMETZ: Pociťoval jste nějaké znaky přítomnosti revolučního sovětského Ruska? Existoval tu nějaký kontakt nebo diskutovali lidé o těchto věcech vzápětí po roce 1917 nebo 1919?

WELLEK: O období před rokem 1920 nebo kolem něho nevím nic, ale bylo hodně lidí, kteří vstoupili do komunistické strany nebo podporovali komunistickou linii: když jsem byl na gymnáziu, tak jsem se o tyto věci nestaral — nebyl to ten hlavní bod. Vzpomínám si, že si jednou otec stěžoval na to, že ho napadli v komunistických novinách (které se vydávaly na Kladně) ohledně pomluv, že domněle bral úplatky, a on ty noviny zažaloval. Noviny byly odsouzeny zaplatit pokutu, a stále si pamatuji na šéfredaktora, který musel podepsat omluvu nebo odvolání (byl to právě Antonín Zápotocký, pozdější prezident komunistického Československa). Jsem přesvědčen, že šéfredaktor chápal, že je to jen formalita a že mohou napsat, co chtějí. Takže jsem měl jakousi matnou představu o těchto sociálních a politických otázkách, ale myslím, že to nebylo tak důležité do té doby, než jsem přišel na univerzitu, kde hodně studentů bylo komunisty. Vzpomínám si na ty mladé lidi, kteří určitě komunisty byli a sympatizovali se Sovětským svazem, mezi nimi na Jaroslava Seiferta, který se později stal nositelem Nobelovy ceny, a na jiné. Přestal jsem na tyto schůze, které se často konaly v domě F. X. Šaldy, chodit, ani ne tak proto, že jsem neměl nic společného s politickými názory těchto mladých lidí, ale protože tu panovala nepříjemná atmosféra pochlebnictví. Na univerzitě byl jedním z mých nejlepších přátel Erik Saudek, který byl komunista. Jeho otec, zaměstnanec banky, překládal české básníky, ale jeho syn, který reagoval vzdorně, vstoupil do strany; v jistém smyslu jsem to chápal jako přirozenou součást jeho života.

DEMETZ: Byli v Praze i uprchlíci ze sovětského Ruska? Setkal jste se s nimi? Starala se o ně vláda republiky?

WELLEK: S těmito lidmi jsem se setkal až mnohem později, ve 30. letech, ale vzpomínám si, že v roce 1919, kdy jsme bydleli na pražském předměstí, v Krči, hrálo se tu představení, které inscenovali ruští uprchlíci. Tančili, muži předváděli kozácké tance, které jsem nikdy předtím neviděl, a sbíraly se peníze. Pak jsem ovšem viděl a slyšel víc a více o tom, že byly založeny ruské a ukrajinské univerzity financované československým parlamentem v Praze.

Slyšel jsem o nich v *Pražském lingvistickém kroužku*, ale to bylo ovšem až ve 30. letech. Setkal jsem se s Dmitrijem Čyževským, který se později stal vynikajícím slavistou, ale byli tam i další, třeba muž jménem Savickij, který byl geografem. Roman Jakobson byl v *Pražském lingvistickém kroužku* velmi důležitý; pocházel samozřejmě z Moskvy, měl své ruské styky a příležitostně s sebou přiváděl ruské vědce ze Sovětského svazu. Jeden z nejproslulejších formalistů Boris Tomaševskij v Praze také přednášel. Důležitou postavou *Pražského lingvistického kroužku* byl Rus Karcevskij, který studoval u de Saussura v Ženevě a myslím, že dělal prostředníka mezi takzvanou saussurovskou lingvistikou a novou ruskou fonologií, jak ji kultivoval Jakobson, Mathesius a další. Ale to bylo později, až jsem se vrátil ze Spojených států (byl jsem tam téměř tři roky) a navštívil jsem v prosinci 1930 fonologický kongres, který organizoval *Pražský lingvistický kroužek*. Byli tam takoví významní lidé jako Karl Bühler, tehdy z Vídně, a Brøndal z Dánska. Bylo to vskutku mezinárodní shromáždění, ale myslím, že jsem nepochopil úplně všechno, co se tam dělo; dověděl jsem se, že nová lingvistika se chce vzdálit od starého hláskosloví a zaměřit pozornost na celistvost mluveného jazyka.

DEMETZ: Než se pustíme do 30. let, mohli bychom se ještě vrátit do 20. let? Četl jsem některé vaše eseje o české literatuře (mezi nimi také pojednání, které jste ve 30. letech napsal o Čechách a Němcích, myslím, že v Londýně) a tam naznačujete, že mezi těmito národy byla „čínská zed“. Hodilo se to také na rodilé pražské německé Židy, nebo na německou kulturu, nebo se to hodilo víc na Rakušany a Němce za hranicemi?

WELLEK: V Praze, jak víte, byla česká univerzita a německá univerzita. Mezi nimi byla skutečně propast, i když často sídlily ve stejných starobylých sálech Klementina, univerzitní budovy ze 17. století. Myslím, že jsem byl jedním z mála studentů české univerzity, který se zapsal jako hostující student nebo posluchač na katedru germanistiky německé univerzity. Navštěvoval jsem seminář u profesora Augusta Sauera, který byl tehdy významnou autoritou, odborníkem na rakouskou literaturu, Grillparzera a další. Vzpomínám si na jeho poslední seminář; téhož roku odešel do důchodu a já jsem už nechodil na žádné kurzy, ale s některými lidmi z německé univerzity jsem se setkával, mezi nimi s Josefem Körnerem. Takže jsem byl myslím výjimkou v tom, že jsem nějaký kontakt měl. Ale celkově tu byla propast. Na německé univerzitě bylo rozdělení na *Sudetendeutsche*, což znamenalo Němce z pohraničních oblastí, a pražské židovské intelektuály. Několik z nich bylo na této univerzitě profesory. Měl bych vysvětlit, že ve starém Rakousku bylo pět univerzit, a to ve Vídni, Innsbrucku, Štýrském Hradci (Graz), Černovicích a Praze. Bylo nepravděpodobné, že by byl Žid jmenován profesorem v Salzburgu nebo v Innsbrucku (*To není zcela přesné: v době, o níž Wellek mluví, byly v Rakousku ještě polské univerzity v Krakově a Lvově, zatímco univerzita v Salzburgu byla v plném rozsahu obnovena až v roce 1963 — pozn. ip*). Stávali se soukromými docenty (*Privatdozenten*) v Černovicích a stěhovali se odtud, když je povýšili na univerzitu

do Prahy. Vzpomínám si, že zvláště na právnické fakultě bylo mnoho profesorů židovského původu.

DEMETZ: Byli tam také studenti z druhé strany, z německé strany, řekněme, lidé, kteří studovali slovanské literatury, nebo to bylo zcela nemožné?

WELLEK: Myslím, že se to opravdu stávalo, byli tu příležitostně studenti z německých univerzit. Ale já jsem žádné neviděl nebo se s žádnými nesetkal. Na české univerzitě (teď mluvím o svých studentských letech 1922–1926) jsme byli velmi úzká společnost studentů němčiny a angličtiny. Profesorem tu byl Arnošt Kraus, starší šedesátiletý Žid, který studoval v Mnichově a byl velmi erudovaný ve starých českých dějinách. Napsal knihy o starých českých dějinách v německé literatuře; zaznamenal každou knihu, která uváděla příběhy o Libuši nebo Krokovi v německé literatuře, a diskutoval o ní. Vyučoval dějiny *Minnesangu*, které byly myslím dost zajímavé. Ještě si s potěšením vzpomínám, že mi dal k interpretaci dva dopisy, jeden od Wielanda, druhý od Plateny, a člověk musel transkribovat originály. Dal vám originální dokumenty, které měl z hradní knihovny nebo z nějakého archívu, a vy jste musel opsat text, zjistit, komu byl dopis adresován, a musel jste vysvětlit všechny narážky a tak dále. V případě Platenova dopisu to bylo velmi jednoduché, protože jsem brzy odhalil, že tutéž posloupnost událostí lze najít skoro stejně v Platenových denících. Psal dopisy přátelům a přepisoval je ze svých deníků. Ale Wieland byl velmi obtížný, trvalo dlouho než jsem zjistil, kdo může být adresátem, a vysvětlil některé narážky. Musím říci, že to bylo svým způsobem docela dobré cvičení. Byli jsme nuceni chodit do knihovny a studovat tam. Knihovna byla dost staromódní, byla tam skvělá sbírka teologických a historických knih, katalogů vázaných v kůži, které byly napsány rukou. Velmi jsem si také vážil semináře, který katedra anglistiky zařídila v nájemním domě v ulici blízko univerzity. Zde Vilém Mathesius, profesor angličtiny, měl velmi hezkou sbírku anglických knih, tak tři čtyři tisíce svazků, celou sadu Dickense, kompletní velké Cook-Wedderburnovo vydání Ruskina, celé vydání Carlyla, George Eliotové a Meredithy a tak dále; tady na místě jsme si je mohli číst, ale také brát je ven, i když s určitým omezením. Vždycky jsem to obdivoval a myslel jsem si, že mít malou knihovnu pro studenty je základem každého vzdělání. Studenti jsou ztraceni v té knihovně, jakou představovala Pražská univerzitní knihovna, nemluvě o obrovských knihovnách zde ve Spojených státech, kde jsou studenti často vyvedeni z konceptu tím, co často určitě pokládají za pohřebiště knih.

DEMETZ: Když jste studovali anglickou literaturu, pražští židovsko-němečtí spisovatelé byli velmi plodní, třeba Brod, Werfel (ten brzy odešel) a Kafka. Věděli jste o jejich tvorbě, o tomto typu literatury, nebo se to k vám dostalo později jako import?

WELLEK: Ne, četl jsem Kafku ve 20. letech, myslím, že jsem o něm dokonce slyšel předtím, snad ve Vídni. Vzpomínám si dobře, že jsem ho četl, ale ovšem nikdy jsem se s ním nesetkal; myslím, že v roce 1924 byl v tuberkulózním

sanatoriu a tam zemřel. Později jsem se setkal s Maxem Brodem prostřednictvím něčeho, čemu se říkalo *Pražský filozofický kroužek*, který ve 30. letech založil prezident Masaryk, a myslím, že mu předsedal Oskar Kraus, žák Franze Brentana. Tam jsem potkal Maxe Broda a Felixe Weltsche. Ale seznámili jsme se i s jinými židovskými intelektuály, jako byli Hugo Bergmann (který se později stal rektorem Jeruzalémské univerzity), většinou prostřednictvím přítele mé matky lékaře Huga Saluse, gynekologa, ale také básníka, který toho hodně napsal a byl nějakou dobu dost známý. Napsal básnickou sbírku *Ehefrühling*, která se z odstupu jeví jako sentimentální. Zemřel roku 1929, to už jsme se nestýkali, byl dlouho nemocen. Vzpomínám si, že jsem tehdy poprvé slyšel mluvenou, moderní hebrejštinu.

DEMETZ: Byl jste zjevně svědomitý student, ale měl jste vůbec čas přidat se k davům v literárních kavárnách? Hodně se toho člověk dočte o *Národní kavárně* nebo *kavárně Slavia* nebo *Mánes* nebo *Arco*. Trávil jste tam svůj čas nebo jste byl víc v knihovně?

WELLEK: Myslím, že jsem skutečně často chodil do kaváren, ale do *Slavie* zvláště. Chodili jsme tam často i později, když jsem byl čerstvý ženáč. Se členy *Pražského lingvistického kroužku* jsme měli často schůze ve *vinárně*. Ale celkem vzato na noční zábavy jsem chodil málokdy. Chodili jsme do divadla nebo na koncert, můj bratr studoval na konzervatoři, takže jsme měli lístky, mohl si sednout do první řady. Chodili jsme do společnosti dost často večer, do divadel a na koncerty, ale jen zřídkakdy do zařízení, kterému by se mohlo říkat „bar“.

DEMETZ: Když se tak dívám na Vaše publikace, vidím, že mají již od počátku mezinárodní zaměření. Řekl jste, že jste studoval angličtinu a německou a germánskou filologii, ale když došlo na psaní, vybral jste si tematiku, která hranice překračovala, jako monografii o Carlyleovi nebo *Kant v Anglii*. To jsou srovnávací studie. Přispělo vaše přestěhování z Vídně do Prahy nebo vaše přítomnost v Praze tak říkajíc „na křižovatce“ tak či onak vědomě nebo nevědomky k utváření těchto sklonů, které se později vtělily do srovnávací literatury?

WELLEK: Myslím, že je to pravda. Na disertaci jsem si vybral téma, které by dostalo dohromady anglickou a německou literaturu, a má práce z roku 1926 se týkala Carlylea a romantismu: napsal jsem několik recenzí a článků, které vycházely částečně z toho, co jsem právě četl.

DEMETZ: Jako student jste se již velmi brzy zajímal o otázky srovnávací literatury. Kdo mezi vašimi učiteli se pohyboval tímto směrem? Existovaly nějaké kurzy, které nesly název srovnávací literatura?

WELLEK: Václav Tille byl profesorem srovnávací literatury a zaujímal stolicí, která vznikla tuším roku 1911. Srovnávací literatura v slovanské zemi byla hodně reprezentována srovnávacím folklórem pod vlivem velkého

ruského folkloristy a komparatisty Alexandra Veselovského. Tille pracoval na pohádkách, v oblasti srovnávacího studia pohádek, ale jeho zájem se posouval stále více k divadlu a já jsem nějakou dobu navštěvoval jeho seminář. Nabízel velmi volnou debatu o pražském divadle a literární situaci v Praze. Seminář byl velmi dobře organizován. Netajil se tím, že je komparatista, napsal knihu o Tainovi, která je slušným úvodem do Tainových teorií, a napsal také velkou monografii o Maeterlinckovi, který byl tehdy značně přeceňován. Můj zájem se stále více a více soustřeďoval na dva profesory, Otokara Fischera a Viléma Mathesia. Otokar Fischer skvěle přednášel, byl k studentům velmi tolerantní a vychutnával jistý druh intimní blízkosti, který pak studenti zneužívali. Stále si pamatuji, že jsem s Fischerem chodíval k němu domů a odpoledne jsem s ním vyseďoval. Měl jsem k němu velmi osobní vztah a on byl často velmi nekritický. *Byl tu student, který se jmenoval Fraenkl; později v roce 1939 utekl před nacisty a hrál dost významnou úlohu v Norsku, stal se norským kritikem. Myslím, že dost toho napsal norský. Fischer byl velmi dobrým překladatelem. Napsal drobnou brožuru o Kleistově fragmentu *Guiskard* a spekuloval o tom, jak by pokračoval. A pak se zeptal, jak by ta hra asi mohla pokračovat a řekl: „Ale odpovězte jen tehdy, pokud jste nečetli mou interpretaci.“ Takže jsme neřekli nic. Ale Fraenkl zvedl ruku a řekl, že ji nečetl, a Fischer se zeptal, jak to pokračuje, a Fraenkl, naprosto nestydatě, přesně vyložil Fischerovu teorii. Ještě teď si pamatuji, jak ho Fischer vychválil. Pak jsme šli s Fischerem, můj bratr a já, a jeden z nás řekl: „Ale on určitě vaši brožuru četl!“ Fischer se náhle zarazil a stál na ulici, jako by přešel mrazem.*

DEMETZ: Pracovali jste jako univerzitní učitel v Praze, ale z vaší bibliografie a z vašich vzpomínek vím, že jste toho hodně napsal o současné literatuře, anglické, německé a jiné, a že vás zvláště zajímal problém překladů. Mohl byste něco říci o této své činnosti?

WELLEK: V Praze jsem se brzy ponořil do problému překladů. Myslím, že můj skutečně první článek v *Kritice*, v prvním čísle, byla recenze českého překladu *Romea a Julie* od Josefa Václava Sládka, prominentního básníka 19. století, a napsal jsem tam, že jeho překlad otřesně potlačil nebo minimalizoval slovní hříčky a obscénnosti, zvláště chůvy a Mercutia: vzápětí jsem recenzoval vydání Vrchlického překladů, které se mi zdály podřadné a nedůstojně provedené. Pak po návratu z Ameriky jsem se soustředil na nejnovější americké a anglické romány. Napsal jsem obsáhlou recenzi na první český překlad *Odyssea* od Jamese Joyce, kde jsem se vysmál neinformovanému překladateli, který Joyce špatně pochopil, částečně proto, že neznal Shakespeara a udělal z celých pasáží holé nesmysly, které byly naprosto nesrozumitelné; později jsem recenzoval český překlad románu Aldouse Huxleyho *Krásný nový svět* (*Brave New World*, čes. *dvakrát jako Konec civilizace — v českém názvu se opomíjí ironicky použitý citát z Shakespeara — pozn. ip*), který byl také velmi špatný, protože nebral do úvahy kontrast mezi hrdinou, který mluví jistým druhem shakespearovské

angličtiny, zaplněné literárními aluzemi, a komentářem, který je napsán moderním odborným slovníkem.

DEMETZ: Měl váš zájem o překlady vztah k vaší vědecké práci? Nebo vycházel z vašich premis o funkci české literatury obklopené tolika jinými literaturami a z nutnosti komunikovat a vytvářet komunikaci mezi literaturou doma a v zahraničí?

WELLEK: Jistě, v té době se hodně diskutovalo o tom, čemu se říkalo „kulturní orientace“. Můj kolega a rival Otakar Vočadlo napsal hloupou brožurku o německých vlivech na Čechy, která šla tak daleko, že tento vliv zcela odsuzovala. Řekl, že Němci jsou opilci, kteří Čechy naučili pít pivo, a projevil naprosto falešný a předpojatý názor na německé úspěchy v literatuře, filozofii a hudbě. Napsal jsem recenzi, kterou jsem vzbudil nepřátelství tohoto muže — stejně jako recenze na Sládka mi vynesla nepřátelství profesora Františka Chudoby, který napsal dlouhou odpověď, v níž Sládka hájil v časopise *Naše věda*. Bylo to myslím dost neobvyklé, aby řádný profesor útočil na studenta, který neměl vůbec žádný titul, a napsal proti němu deset či dvacet stran.

DEMETZ: Je možné, že vaše kulturní orientace, která byla, řekněme, kosmopolitní, iritovala ty patriotičtější mezi vašimi kolegy, jimž se nelíbila vaše otevřenost?

WELLEK: Ovšem, má orientace byla anglická a německá, zatímco ostatní, alespoň teoreticky, často prosazovali francouzštinu, i když ji příliš dobře neznali. Později se myslím další skupina lidí začala zajímat o sovětskou literaturu. Něco z té podrážděnosti bylo prostě způsobeno právě místními vztahy v univerzitním semináři. Musím říci, že v případě anglické literatury Mathesius určitě v mnoha ohledech nesdílel můj názor a zaujímal opačné hledisko; ale byl to muž velké tolerance. Má práce o Carlyleovi a romantismu bylo téma zcela cizí jeho zájmům a stejně tak má inaugurační přednáška na pražské univerzitě. Jmenovala se „Idealismus a empirismus v anglické literatuře“ a v ní jsem zkoumal platónskou tradici. Dnes bych již nešel tak daleko jako v této přednášce, ale musím říci, že Mathesius byl velmi tolerantní.

DEMETZ: Vy tomu říkáte místní vztahy v seminářích a místní problémy. Mně to spíš zní jako provinčnost a srovnávací literatura jako vědecká disciplína je jedním z protivníků provinčnosti skoro takřkajíc z profese. Dovolte mi, abych položil další otázku: Když jste žil a učil „na křižovatce“ v Praze, rozvinul jste brzy základní myšlenky, které byly později tak důležité, když jste jako vědec rozvíjel právě takovou disciplínu, jakou je srovnávací literatura?

WELLEK: V těch počátečních letech jsem vědecky nesměřoval k tomu, abych se stal komparatistou. Ze všech sil jsem se snažil stát profesorem anglické literatury. Teprve když jsem přišel na univerzitu v Iowě, okamžitě ve mně uviděli outsidera a jako člověka, který zná evropskou literaturu, mě požádali, abych vedl kurz moderního románu (který jsem ovšem předtím sám

doporučoval) a měl seminář o anglicko-německých vztazích. V Iowě jsem se začal stále více zajímat o teorii srovnávací literatury v tom smyslu, že jsem byl pevně přesvědčen, že literatury by se neměly studovat izolovaně, že staré ideje o oddělených filologiích jsou zastaralé a že by se literatura měla stát obecným předmětem. Jistým způsobem jsem vždy hájil názor, že „srovnávací“ je ve skutečnosti zbytečné adjektivum, které zkonvenčňelo a etablovalo se. Opravdu rád bych o studiu literatury uvažoval tak, že jsou přece profesori historie a nikoli francouzské nebo anglické historie, i když se jednotlivec může soustředit na ten či onen předmět. Totéž platí o filozofii. To je moje přesvědčení, a proto jsem ohromil francouzskou školu srovnávací literatury tím, že jsem napadl jejich výlučný důraz na vnější vztahy mezi literaturami. Nesouhlasil jsem s tím, že je rozdíl mezi srovnávací a generální literaturou — ten považuji za umělý. Nelze odlišit řeckněme knihu o Byronově vlivu na Heina od knihy o byronismu na evropském kontinentě, nebo vliv Waltera Scotta nelze odlišit od knihy o historickém románu. V roce 1958 jsem pronesl přednášku s názvem *Krise srovnávací literatury*, kterou Francouzi mylně pochopili jako útok na (jejich) vědu vůbec. Pouze jsem ovšem reprodukoval námitky proti tomu typu externího pozitivismu, který existoval a byl běžný v Praze a v Německu 20. let.

DEMETZ: Do této doby se můžete ohlédnout na takřka padesátiletý vývoj oboru. Jste aktivní v řadě profesních organizací jako učitel a publikující vědec, který reprezentuje v Americe a v celém světě srovnávací literaturu jako zvláštní metodu a jistou sumu znalostí. Mluvil byste dnes znovu o krizi srovnávací literatury, jak jste to učinil v roce 1958, nebo byste se na její přítomný stav díval jinak?

WELLEK: Nemyslím, že by se dalo uvažovat o nějaké nové krizi. Srovnávací literatura — pokud lze soudit z kongresů a konferencí — se rozšířila a rozvinula způsobem, který často pokládám za utopický. Udělali jsme velký průlom na Dálný Východ a stále více zapojujeme i třetí svět. Zatímco v teorii uznávám, jak důležité by bylo znát všechny možné jazyky a kultury, domnívám se, že v praxi a s ohledem na výuku měli by se naši studenti dovědět nejdříve něco o západní civilizaci a teprve později se vypravit do dalších zemí. V tom jsem v určitém rozporu s francouzským komparatistou René Étiemblem, který byl zpočátku nesmírně vlivný a žádal po studentech, aby se učili arabsky nebo čínsky. Mě označoval za amerického „imperialistu“. Měl potíže s americkými úřady; když byl v Chicagu, odmítli mu prodloužit víza, a stal se extrémně protiamerickým. Pořád chtěl, aby se srovnávací literatura obrátila na Dálný Východ nebo obecně k oblasti Orientu. Nebyl jsem si vědom, že by jeho díla skutečně silně působila, jen zřídka se o nich vedly diskuse, ale soudě podle toho, kolik přilákal do Paříže na kongres v roce 1985 účastníků, je stále vynikající osobností, i když už odešel z pařížské Sorbonny na penzi. Ve skutečnosti s ním v rozporu nejsem. V řadě otázek ve Francii velmi zapůsobil tím, že zlikvidoval a odsunul staromódní a vnějškové vlivologické studium. Pokud jde o „krizi“, sám si myslím, že je spíše politováníhodné, že všechno se nyní vymklo z ruky,

neboť se vynořila spousta různorodých témat, feministická kritika, která se samozřejmě zajímá o třetí svět a tak dále, zvláštnosti, které jsou často cenné samy o sobě, ale které začaly dominovat a staly se hlavní činností pro mnoho lidí. Myslím, že nikdo nemůže mluvit o ničem zcela nově. Byl jsem překvapen, když jsem dostal dopisy z Indie a četl jsem v jednom časopise pojednání, ve kterém se starý rozpor mezi takzvaným francouzským a americkým hlediskem znovu opakoval.

DEMETZ: To, co také zahrnuji do své představy krize srovnávací literatury, je tendence novějších filozofických škol zabývat se jazykem samotným, schopností či spíše neschopností jazyka vyjádřit něco, co lze plně interpretovat. Dnes je pro řadu lidí těžké uvěřit, že existuje celek literatury, který, když se správně přečte, vydá nějaký význam.

WELLEK: To vede k celkové otázce dekonstruktivismu, který alespoň v jeho ostřejších formulacích a myšlení až k jeho důsledkům musím odsoudit jako ničitele studia literatury. Když člověk odmítá, že existuje věc jako text, který má význam, který lze popsat a vyložit jako takový, vzdává se studia literatury a otvírá cestu naprosté libovůli. Jeden můj přítel tomu říkal „nájezd nevy-slovitelného“. Myslím, že je to přiléhavé.

DEMETZ: Snad se můžeme zase vrátit k otázce, kterou jsme začali, totiž *Mittleuropa*. Hodně lidí, kteří nyní o tomto pojmu diskutují, by skutečně tíhli k tomu, že by si na vás uplatňovali nárok. Argumentovali by tím, že pocházíte z velkého konglomerátu národů rakousko-uherské monarchie, prvního vzdělání se vám dostalo ve Vídni, kde jste se pohyboval na pomezí německých škol a českého a slovanského pozadí, pak jste odešel do Prahy, která se stala centrem protichůdných kulturních tendencí mezi Východem a Západem a ve vašem případě snad i severem a jihem. Řekli by, že jste přesně oním zářným příkladem *středoevropského* myšlení. Současně mám dojem, že jste spíše skeptický ve vztahu k možnostem, které bych mohl nazvat středoevropskou projekcí, utopií nebo nadějami?

WELLEK: Souhlasím, že v jistém smyslu jsem Středoevropan, jehož pohled je obrácen k češtině, angličtině a němčině. To jsou jazyky a literatury, které nejlépe znám. Souhlasím bohužel, že obnova staré střední Evropy, jak hypoteticky existovala v rakouské monarchii, je nemožná z důvodů, které nemají, jak se mi zdá, nic společného s kulturní situací, ale jsou prostě výsledkem vpádu sovětských armád do Evropy v roce 1944 — ty obsadily území, která jsou i dnes pod jejich vlivem. Jsou okupována přímo a ovládána nepřímou. A nezdá se, že by byla nějaká naděje tento proces v blízké budoucnosti vůbec zvrátit.

(Tento rozhovor vznikl ještě před listopadem 1989 — pozn. ip)

DEMETZ: Někteří lidé přesto věří ve střední Evropu jako v myšlenku — já jsem v tomto ohledu skeptický. Věřím, že by bylo možné vytvořit nebo obnovit jakýsi druh kulturního vědomí, řekněme, mezi Budapeští a Vídni a Prahou

a Terstem. Doufají, že aniž se změní politická struktura, by taková myšlenka skutečně přispěla k větší intelektuální produktivitě.

WELLEK: Nemyslím, že je nějaká velká komunikace mezi — řekněme — Lublaní, Prahou, Terstem, Budapeští a Vídní — mezi těmito místy jsou značné rozdíly vzhledem k nacionalismu a politickému vývoji a to, co mají společného, spočívá často v jejich vztahu k věcem, které jsou vně. Existuje podobnost v jejich postojích k Západu. Když se člověk například zabývá takovým hnutím, jakým byl realismus, nenajde v 19. století vztahy nebo podobnosti mezi polským, českým, maďarským nebo jugoslávským realismem jako důsledek nějakých vzájemných vlivů, ale vzhledem k tomu, že existuje francouzský realistický román a anglický román, Dickens a tak dále, což všechno na tyto národní literatury působilo.

DEMETZ: Jsem vám vděčen, že jste měl s mými otázkami trpělivost, a děkuji za rozhovor.

II.

DEMETZ: Když jsme se naposled setkali, diskutovali jsme o otázce střední Evropy, ale mezitím se Evropa změnila. Je docela dobře možné, že celá otázka střední Evropy se transformovala a dokonce ji dějiny samy odsunuly stranou. Vzpomínám si, že prezident Havel řekl, že Československo se vrací do Evropy. Jak se díváte na události v Československu a na sametovou revoluci, která zemi tolik změnila?

WELLEK: Mám radost z těchto změn, které přišly tak neočekávaně, poklidně a dokonce mírně. A jak si dokážete představit, byl jsem v Praze jen velmi krátce v dobách komunismu a byl jsem oťresen tím, co jsem viděl. Návrat svobodnější a lepší vlády mě ohromně těší. Ani jsem už nedoufal, že komunistický režim padne tak rychle a ve skutečnosti bez velkého hluku. Soudě alespoň podle novin a z toho mála zpráv, které mám od jiných, všechno šlo v Praze klidně a v celé zemi zjevně také.

DEMETZ: Pamatujete si ještě, kdy jste byl v Praze naposled? Bylo to v 50. letech? Pamatujete si, jak vypadalo město a jak se chovali lidé?

WELLEK: Byl jsem po válce poprvé v Praze navštívit otce v roce 1957; změny mě ohromily. Byla tam tehdy úplná tma, žádné neóny, jen jeden nápis „Sovětský svaz: náš vzor“ na Václavském náměstí. Bydleli jsme v Alcronu, což byl docela slušný hotel, ale švagrová nechtěla za námi do hotelu přijít, dokonce ani na oběd, protože, jak tvrdila, řeknou, že šla do „amerického“ nebo západního hotelu. To všechno se pokládalo za zakázaný styk se Západem. A vrátný v činžáku, kde má švagrová bydlela, byl špicl, placený informátor, který ani neskrýval, že špicluje, a každého návštěvníka, jenž se ke skupině připojil, si po celou dobu návštěvy prohlížel.

DEMETZ: Měl jste příležitost setkat se s některými svými bývalými kolegy na univerzitě a znovu je navštívit? Měli stejný strach jako švagrová, nebo byli v hovoru svobodnější?

WELLEK: Volně mluvili jen v soukromí. Zdeněk Vančura, který byl v té době profesorem angličtiny, mi řekl, že záviděl svému kolegovi Václavu Černému, profesorovi srovnávací literatury. A věděl, že Černý byl zatčen a bez soudu byl vězněn asi půldruhého roku; když ho propustili, na profesorský post ho již nevrátili. Dostal zaměstnání v Akademii věd, která mu dovolila pořádat kartičky a pracovat na slovníku. Naprosto ho odstranili z akademického světa, zbavili ho jakéhokoli kontaktu se studenty, protože se úřady obávaly, že by studenti byli nakaženi západními idejemi. Mluvil jsem s Vančurou a řekl jsem mu: „No, to není moc hezké, že Černý musel trpět.“ A on na to: „Ano, ale nemusí lhát, a já musím lhát každý den. Na přednáškách mám špicla, který na mě donáší, a nejde jen o to, že nemohu napadat marxistickou interpretaci, ale musím všechno vykládat podle oficiální linie nebo jinak, pokud se i v nejmenším odchýlím, hrozí mi trest. Považuji tento dvojitý život za příšerně demoralizující a to tíží mé svědomí. Nic není tak důležité; nevadí mi chudoba, nedostatek jídla, špatná strava nebo jiné věci, které se mě netýkají, ale tenhle dvojitý život ve lži je to nejhroší.“

DEMETZ: Začal jste vyprávět o svém otci, který v Praze prožil tolik let a tolik událostí. Mohl byste mi o svém otci, který v Praze zůstal, když vy jste již ve městě nebyl, říci ještě více?

WELLEK: Naštěstí odešel do důchodu ze státní služby právě před Mnichovem, a proto pobíral penzi, kterou dostával i od protektorátní vlády a později i od nově dosazeného komunistického režimu. Byl to malý důchod, ale pro jeho potřebu stačil. V té době platil velmi nízké nájemné, ale musel se vzdát části bytu a byla mu fakticky vymezena jedna trochu větší místnost. Mohl chodit ven, jíst v různých hospodách a restauracích a poslouchat hudbu a samozřejmě četl a sledoval, co se děje, a myslím, že si z opatrnosti nechal své názory na komunisty pro sebe. Měl pár přátel, ale jinak byl dost izolovaný. A přece to byl muž, který byl zjevně ochoten nést své břemeno; nestěžoval si. Když v roce 1950 zemřela má matka, požádal jsem ho, aby přijel za mnou do Spojených států, ale on nechtěl odjet a vzdát se života v Praze.

DEMETZ: Synové a otcové — to je těžká kapitola. Někteří synové se vyvíjejí na protest proti svým otcům a jiní zase přebírají některé jejich zájmy a pokračují v nich po celý život. Co byste řekl o sobě?

WELLEK: S otcem jsem vycházel vždycky dobře. Není to žádný případ pro psychoanalýzu, ani tu není generační propast — vůbec žádný konflikt. Pokud jsem se s rodiči někdy hádal, bylo to s matkou a tyto konflikty se týkaly praktických věcí, peněz nebo chování k dívkám, se kterými jsem chodil. Tak takové to byly věci. Matka si často stěžovala, že neprojevuji dost velký zájem o praktické záležitosti a vždycky říkala: „Ty ses měl už narodit s komorníkem.“

DEMETZ: Váš otec se zajímal o poezii, literaturu a myslím taky o hudbu. Žil jste v atmosféře, která měla obecně trvalý vliv na vaše vlastní postoje k estetické zkušenosti?

WELLEK: Myslím, že bylo hrozně důležité, že jsem vyrostl v domově s literárními a hudebními zájmy, i když se mé vlastní zájmy od rodičovských odchýlily. Otec byl koneckonců v 90. letech studentem, chodil na přednášky Jaroslava Vrchlického a překládal básníky, jako byli Vrchlický, Sládek a později J. S. Machar, kterého poznal ve Vídni. Machar byl nejmodernější básník, kterého otec obdivoval a překládal. O mladší generaci českých básníků neměl zájem.

DEMETZ: Mluvili jsme už o vašem otci, o tom, jak se přestěhoval z Vídně do Prahy, a já bych byl rád, kdybyste mi mohl říci více o vaší matce.

WELLEK: Moje matka Gabriele Zelewsky se narodila v Římě roku 1882. Její otec byl pruský důstojník, ale jeho rodina měla polský původ. Byl nejmladším synem, který však nemohl sloužit v armádě příliš dlouho, protože dostal tuberkulózu. Ve shodě s tehdejšími lékařskými představami ho poslali do Říma, kde se zabýval obchodem; to rodinu ohromilo. Při výletu do Londýna se setkal s mou babičkou, která byla vdovou po švýcarském bankéři v Londýně a měla již dvě děti — syny Oscara a Alberta. Vzal si ji, i když byla o něco starší a žila v dost stísněných poměrech. Babička se přestěhovala do Říma a moje matka vyrůstala zde. Chodila do italských škol a učila se jak německy, tak anglicky. Angličtina byla jazykem obchodu. Měli přísný režim, který zahrnoval společenskou konverzaci v různých jazycích. Například každé pondělí se mluvilo jen francouzsky, ve středu německy, ve čtvrtek anglicky a tak dále. Tak takhle vyrůstala v Římě až do svých třinácti let. Pak otec náhle zemřel; neměl ani padesát nebo tak nějak. Alespoň pokud vím. A babička podruhé ovdověla, tentokrát se čtyřmi dětmi — novým synem Alexandrem a dcerou Gabriele.

DEMETZ: Rozhodla se z Říma odjet?

WELLEK: Babička byla hrozně neposedná; všechno si sbalila a přestěhovala se do Paříže, pokud vím i s nábytkem. Žili v Paříži a matka tam chodila do školy, byla to, pokud mohu soudit, střední škola a pak se načas přestěhovali do Ženevy.

DEMETZ: Vaší matce se tedy dostalo mezinárodního vzdělání. V Římě, Paříži a Ženevě. Ale jak přišla do Vídně? Nebo jel váš otec do Paříže a tam se s ní setkal?

WELLEK: Matka chodila na francouzskou střední školu v Ženevě a dokonce navštěvovala některé univerzitní kursy nebo něco takového. Určitě se zajímala o místo učitelky jazyků nebo snad tlumočnice, to byla tak myslím její představa. Ale pak se přestěhovali do Curychu, dílem proto, že její bratr Alexandr začal studovat na technice v Curychu, která měla v té době značnou mezinárodní pověst. Stal se elektroinženýrem. Myslím, že žili několik let

v Curychu, a když Alexandr absolvoval, nabídla mu místo Budapešť, kde se tehdy měly zavádět tramvaje nebo trolejbusy. Pověřili ho organizací, mapováním a plánováním celého systému.

DEMETZ: Přestěhovala se do Budapešti celá rodina?

WELLEK: Ano, babička a matka s ním odešly do Budapešti, kde měl zjevně velmi dobré postavení. Koupil dům, kde mohli všichni bydlet, a vzal si ženu, s níž se tam seznámil, Maďarku německého původu. Tak to šlo až do roku 1900. Matka se moc nesnášela s Alexandrovou ženou a v Budapešti se cítily nespokojené a izolované, takže se najednou rozhodly, že se přestěhují do Vídně, tedy má matka a babička. Ve Vídni si najaly byt, který zaplnily vlastním nábytkem; pořád s sebou tahaly velké kredence, postele a všechny tyhle věci po celé Evropě. A v té zimě se má matka potkala s otcem na kluzišti blízko Ringstrasse. V parku se tam bruslilo, kluziště nebylo moc široké, ale bylo určitě oblíbené, tak tam se do něho zamilovala a velmi brzy se za něho provdala. Otec byl *Finanzrat* na ministerstvu veřejných prací. Najali si byt na *Austellungsstrasse*, kde jsem se 22. srpna 1903 narodil.

DEMETZ: Vaše matka skutečně sjezdila celou Evropu; bydlela ve velkoměstech, v Římě, Paříži, Ženevě, Budapešti a Vídni. Jak se cítila, když se stěhovala do Prahy, kde, jak předpokládám, předtím nebyla?

WELLEK: Poté, co si vzala mého otce, navštívila Prahu a byla představena příbuzným, otcovým bratrům. Ale byla to jen taková diplomatická návštěva, a to ještě velmi krátká. Jela tam znovu v roce 1918. Byla tehdy ovšem mnohem starší, bylo jí víc než čtyřicet nebo skoro padesát. Byl to pro ni samozřejmě šok. Celá ta léta žila ve Vídni a byla na ni zvyklá a teď se musela přizpůsobit naprosto novým podmínkám. Měla tehdy své poslední dítě, mou sestru Elizabeth, která se narodila v lednu 1918; rodina koupila dům v Krči, poněkud stranou ležícím pražském předměstí. Byl to jediný dům, o kterém si otec myslel, že je to pro něho výhodná koupě, a v něm jsme žili. Myslím, že tam matka žila ve značné izolaci a starala se o malé dítě.

DEMETZ: V roce 1926 jste se vydal na cestu, studoval jste v Anglii a pak jste přijel do Ameriky a tam jste bádál a vyučoval. Jak na vás po příjezdu z Prahy Amerika té doby zapůsobila?

WELLEK: Americké univerzity na mě udělaly příznivý dojem. Bylo to poprvé, co se mi dostalo pokročilého školení v literární historii anglicky. Předtím v Praze jsem příležitostně poslouchal přednášky Viléma Mathesia, které byly dost elementární, popisné. Zatímco v Princetonu jsem musel poprvé konkurovat studentům stejného stáří a stejných ambicí. Museli jsme tam psát pravidelně referáty staromódní metodou pozitivistické vědy. Například jeden z referátů, který jsem musel napsat pro pana Osgooda, byl o irských říkách ve *Faerie Queen (Královna víl — nedokončený alegorický epos anglického alžbětinského básníka Edmunda Spensera z let 1590–1609 — pozn. ip)*. To znamenalo,

že jsem musel studovat mapy ze šestnáctého století a pokusit se rozluštit, na jaké řeky, často pod jinými jmény, básník naráží a musel jsem odhadnout jejich skutečnou polohu. Myslím, že později to všechno použil ve svém vydání *Královny víl*, které pořídil pro John Hopkins University Press.

DEMETZ: Jak jste v Americe žil? Jaké byly vaše každodenní zážitky, když jste najednou přijel z Prahy do Spojených států?

WELLEK: První rok, co jsem přišel do Princetonu, jsem měl to, čemu se říkalo Procter Fellowship; to bylo tehdy dost štědré, zahrnovalo i ubytování, dva velmi pěkné pokoje na studentských kolejích, které tam ještě jsou. Jídlo se podávalo v elegantní hale — prvním rokem o mě pečovali opravdu pěkně. Víza jsem měl v pořádku jen na tento rok a musel jsem najít nějaký způsob, jak tu bydlet i pak. V Princetonu nebyla žádná vhodná příležitost a tak jsem si nakonec našel zaměstnání jako lektor němčiny na Smith College, kde byl rektorem Nielson, známý shakespearolog té doby s velmi dobrou pověstí. Napsal jsem vedoucímu katedry germanistiky a ten projevil zájem; právě učitele hledal. Byl to Němec, odněkud ze Šlesvicka-Holštýnska, a požádal mě, abych k němu přišel na pohovor. Souhlasil jsem a přijel jsem vlakem. Přistoupil ke mně člověk, který měl něco přes šedesát, potřásl mi rukou a řekl: „Vidím, že nejste Žid.“ To byla první slova, která jsem od toho muže uslyšel. A vzal mě na malou procházku po univerzitním kampusu v Northamptonu a nakonec mě dovedl do kanceláře rektora Nielsona. Tam uvnitř byla už připravena smlouva, kterou jsme podepsali. Pan Nielson mi ihned podal ruku, řekli jsme si pár zdvořilostních frází a vrátil jsem se do Princetonu. Kdybych byl býval Žid, myslím, že by mě rektor provedl po akademické půdě a poslal mě zpátky na vlak.

DEMETZ: Našel jste tu na konci 20. let atmosféru, v níž by byli cizí vědci znevýhodněni?

WELLEK: V Americe nebyl nijak zvlášť silný odpor vůči zahraničním profesorům. Měl bych ovšem vysvětlit, že to, že jsem přijal zaměstnání na Smith College, bylo ilegální. Měl jsem víza, která mi umožňovala navštěvovat školu, ale nikoli zde učit. Musel jsem být studentem. Odjel jsem na Harvard, zapsal jsem se na studium anglistiky, představil jsem se Johnu Livingstonu Lowesovi a navštěvoval jsem seminář, který se konal jednou týdně. Má výuka na Smith College byla zařízena tak, abych mohl dojíždět také na Harvard, a měl jsem tam jako student fiktivní adresu. A učil jsem na Smith College, což mně vynášelo nezbytné peníze, dva tisíce dolarů, to byl tehdy můj plat (*roční plat — pozn. ip*). Několik zajímavých lidí na katedře anglistiky Harvardovy univerzity vytvářelo skutečně velmi příjemnou atmosféru.

DEMETZ: Smith College je blízko Connecticutu a New Havenu. Měl jste někdy možnost jet ze Smith College do New Havenu, třeba na výlet? Nebo jste jej minul a směřoval jen na Harvard?

WELLEK: Díval jsem se na New Haven, ale protože jsem tam nikoho neznal, jen jsem projížděl. Třetí rok jsem musel učit zase, protože jsem chtěl zůstat, a musel jsem také fungovat jako řádný student. V té době mi nabídli docenturu (assistant professor) němčiny na univerzitě v Princetonu. A tak jsem se vrátil do Princetonu a zařídil jsem, abych mohl navštěvovat studentský seminář na Columbijské univerzitě. Tam byl mým učitelem John Herman Randall, autor knihy *Vznik moderního myšlení* (The Making of the Modern Mind), která se hodně četla. Ten byl mým konzultantem. Během onoho třetího roku mi napsal otec, abych jel raději domů, protože když se v pravý čas nevrátím, šance, že bych se mohl stát soukromým docentem (*Privatdozent*) angličtiny, bude pryč. A byly tu ještě jiné důvody k návratu, bohužel ty byly osobnější. Nějak se mi myslím stýskalo po domově a také jsem měl potíže se složitým vztahem k jedné mladé ženě a nakonec jsem se rozhodl, že se vrátím do Prahy. Ušetřil jsem si dost peněz, abych si mohl zpáteční cestu do Prahy zaplatit, ale nejdřív, ještě než jsem se rozjel domů, jsem se zastavil v Londýně a studoval jsem nějaké Coleridgeovy rukopisy. Doma jsem konečně sedl a napsal habilitaci, která byla potom publikována pod názvem *Immanuel Kant v Anglii*; byla to má první kniha.

DEMETZ: Začal jste mluvit o soukromých problémech. Bylo to proto, že v Praze na vás čekala ona mladá dáma?

WELLEK: Právě naopak, všechno se to týkalo Ameriky. Ve Smith College jsem potkal mladou ženu, ale neměl jsem potuchy o jejím zázemí. Zamíloval jsem se do ní a chodil jsem s ní, měl bych snad říci, že nějak neobratně. A pak mě po nějaké době představila rodičům, kteří přijeli ve velkém packardu a vzali nás na oběd na venkov blízko Northamptonu. Zjistil jsem, že jsou to bohatí lidé z Buffala. Otec byl právník, který investoval do několika zlatých dolů v Kanadě. Měli fantastický dům a pozvali mě tam; byl jsem tam během vánočních prázdnin roku 1929. Ohromila mě sterilní atmosféra, v jistém smyslu naprostá nevzdělanost. Mladá žena byla jiná, ale byl tu také postoj shlížet svrchu na chudého učitele, který vydělával jen dva tisíce dolarů za rok. Tak se mi to vůbec nelíbilo, no, nechci popisovat, co se stalo a jak to pokračovalo.

DEMETZ: To zní jako kapitola z nějakého těžkopádného *Bildungsromanu*, ale tuším, že poté, co jste tohle uzavřel, ocitl jste se v roce 1930 zpátky v Praze. Domnívám se, že po těchto letech tovaryšských (Wanderjahre) to byl začátek vaší kariéry na Karlově univerzitě. Můžete mi říci něco o svém životě *soukromého docenta* nebo *Privatdozenta*? Jak jste si organizoval přednášky? O čem jste přednášel? Jaké jste měl v té době přátele?

WELLEK: Na vaše otázky mohu odpovědět snadno. Když jsem se vrátil domů, měl jsem ušetřených nějakých sedm set dolarů, ale rodiče se na mě dívali jako na ztroskotance.

DEMETZ: Jako na člověka, který neuspěl?

WELLEK: Jako na ztroskotance, který se vrátil z Ameriky s mlhavou nadějí na univerzitní post. Přesto mě však přijali dobře, vrátili mi mou starou místnost a zůstal jsem s rodiči. Samozřejmě jsem se okamžitě snažil, abych splnil požadavky kladené na soukromého docenta, zajímal jsem se o Coleridge a Coleridge vedl ke Kantovi a tak dále. Tak jsem sedl, dopsal jsem knihu a předložil ji, tedy připravil jsem ji do tisku a nabídl Princeton University Press. Vyžádali si na knihu recenze a zjevně dostali velmi příznivé posudky od mých učitelů z Princetonu, ale žádali ještě příspěvek nějakých čtyř tisíc dolarů, které jsem ovšem nemohl zaplatit. Zařídil jsem, aby knihu vytisklo Pražské státní vydavatelství, myslím, že dost dobře, i když tam bylo přece jen několik tiskových chyb a dalších omylů. Byla svázána jako kniha Princeton University Press a Princeton University Press ji vzal za svou. Myslím, že jsem do Princetonu poslal dvě stě exemplářů. Pražské vydavatelství také ovšem chtělo nějaké peníze, ale nebylo to tolik. Chtěli jen asi tisíc dolarů a já jsem požádal jednoho přítele, amerického přítele, aby mi ty peníze půjčil, a on mi vyhověl; kniha vyšla roku 1931. Po celou zimu 1930–1931 jsem žil pěkně uzavřený ve své pracovně a pilně jsem na knize pracoval. Ale v roce 1931 se stalo něco, co bylo pro můj další život rozhodující. Potkal jsem Olgu. Stará přítelkyně mě pozvala k sobě a představila nás. Zamíloval jsem se do ní a hodně brzy jsme se začali intimně stýkat, určitě ještě do léta.

DEMETZ: Olga byla z Moravy, pokud se nemýlím. Co dělala v Praze? Učila, nebo byla na návštěvě?

WELLEK: Olga byla učitelkou v místě zvaném Radotín, což je blízko Prahy. Bylo dost těžké dostat v Praze učitelské místo, ale její otec byl ředitelem jedné střední školy a ona byla raději zaměstnaná v místě blízko Prahy než v samotném městě.

DEMETZ: Promiňte, že se ještě zeptám na váš každodenní život. Byli jste mladí, zamilovaní lidé, intelektuálové. Co jste v Praze dělali? Procházeli jste se po starobyklých ulicích? Jezdili jste každou neděli na Zbraslav? Nebo jste vysedávali v kavárně Slavia? Nebo v kavárně Mánes, jako řada jiných spisovatelů?

WELLEK: První léto jsem jel s Olgou do jejího moravského rodiště, do Vsetína, a žil jsem tam s ní. Později jsme jeli do Tater, kam odjeli i mí rodiče. Takže pak se setkala s mými rodiči, no, strávili jsme celé léto mimo Prahu. Otec se chtěl vždycky dostat daleko od úřadu — podařilo se mi vydělat nějaké peníze překládáním; přeložil jsem dvě dost obtížné knihy — Lawrencovy *Syny a milence* a *Naděje* od Josepha Conrada.

DEMETZ: Ted', když jste se oženil a zařídil si vlastní domácnost, kam jste se přestěhovali? Kde jste v Praze bydleli?

WELLEK: Poté, co jsme se vrátili z velmi skromné svatební cesty do Špindlerova Mlýna, kde jsme měli v hotelu pokoj a ve skutečnosti jsme nedělali

nic, protože byla velká mlha, pronajal jsem malý byt dvě ulice od domu svých rodičů. A zařídili jsme jej vším možným, co v jejich domě bylo.

DEMETZ: Jak se jmenovala ta ulice nebo něco, co bylo blízko?

WELLEK: Byla to Ořechovka, nově vystavěná úřednická čtvrť za Hradčanami. Měli jsme tam malou zahrádku, dvě místnosti a kuchyni. A protože jsem na většinu jídel chodil k rodičům, nepotřeboval jsem ani moc peněz. Má žena dostávala ovšem běžný učitelský plat a já jsem překládal a učil, takže jsme vyšli.

DEMETZ: Velmi mě zajímá, jak tehdy soukromý docent žil. Dostával jste skutečně nějaké peníze za výuku na univerzitě, nebo jste to dělal zdarma, což vás nutilo opatřovat si živobytí jinde, abyste mohl učit?

WELLEK: Ano, po roce 1918 československá vláda uznala, že soukromí docenti by neměli být ponecháni bez platu. Starý rakouský bonmot zněl *Titel ohne Mittel*, ale my jsme již dostávali velmi malé služné, které částečně záviselo na úvazku. A když Mathesius, profesor angličtiny, onemocněl, převzal jsem fakticky jeho přednášky a také jsem vedl seminář z anglické literatury. A také jsem začal psát do časopisů. V roce 1924 jsem ještě jako student přispíval do *Kritiky*, kterou založili F. X. Šalda a Otokar Fischer. Psal jsem všelijaké recenze nebo něco ambicióznějšího, například pro časopis *Kruhu* moderní filologie, a tak jsem začal poznávat některé členy Pražského lingvistického kroužku. Byl založen během mého pobytu v Americe, ale byl ve skutečnosti organizovaný jen málo. Byli tam Jakobson, Trnka a pár hostů. Ale později, přesně ten rok, co jsem se vrátil, rozhodli se zorganizovat a konal se fonologický kongres. Dnes si myslím, že by se to mělo jmenovat fonemika.

DEMETZ: To bylo na podzim 1931?

WELLEK: Bylo to v roce 1930. Chodil jsem na jejich schůze, které se ovšem vůbec netýkaly mých zájmů, nebo alespoň většiny z nich. Každopádně jsem nebyl moc dobrý, myslím jako odborný lingvista. Alespoň jsem se naučil rozlišovat mezi samohláskami a souhláskami.

DEMETZ: Kde se kroužek obvykle scházel? V kavárně? Nebo v nějaké univerzitní budově?

WELLEK: Kroužek se skládal jen z několika lidí, alespoň když jsem tam byl. Bylo tu ovšem kongresové publikum, ale jinak jsme se setkávali v kavárnách nebo vinárnách. Jakobson to všechno zařizoval. Přidal jsem se k nim a byl jsem vyzván, abych pronesl přednášku a já jsem udělal takovou rozpravu o koncepci literární historie. A byl jsem koptován, stal jsem se členem Pražského lingvistického kroužku asi v téže době, kdy jsem se stal soukromým docentem. Chodil jsem tam myslím pravidelně a měl jsem tam dvě nebo tři přednášky.

DEMETZ: Zajímalo by mě, kolik lidí takové schůze nebo přednášky navštěvovalo. Bylo jich pět, šest? Jakobson, Trnka, Mukařovský, kdo ještě? Nebo ty schůze byly otevřeny širšímu publiku?

WELLEK: Byly otevřeny pro studenty, ano, scházeli jsme se v různých kavárnách, ale obvykle to byla jen malá skupina, často v Národní kavárně. Vzpomínám si, že se zde odehrávaly vášnivé diskuse o knize Antonína Grunda o K. J. Erbenovi. Knihu ostře, myslím že příliš přísně, kritizoval Jakobson. Měl ovšem pravdu, že byla staromódní, faktografická s nepříliš velkým výhledem, mezinárodním výhledem, ale myslím, že to byla záslužná kniha, která neměla být vystavena takovému prudkému útoku.

DEMETZ: Diskutovali jste v té době o nových knihách Šklovského či Ingardena, nebo je všichni znali?

WELLEK: Jakobson ovšem přivezl do Prahy podstatné informace o ruských formalistech. Osobně je znal. Neobdivoval Šklovského a měl k němu řadu výhrad. Jakobson prosazoval to, co pokládal za linii Moskevského lingvistického kroužku, zatímco Šklovskij patřil k Petrohradskému kroužku. Jakobson zcela správně považoval Šklovského za příliš extravagantního a myslím, že mu často unikalo, že Šklovskij je vtipný člověk, kterého nelze brát vážně a který ani nechtěl, aby některé jeho výroky byly brány vážně. Myslím, že jsem recenzoval Šklovského *Teorii prózy v Listech pro umění a kritiku*, ale bohužel jsem se dost obsáhle zabýval překladatelovými trapnými překlady anglických jmen. Šklovskij byl velmi známý, alespoň jedna jeho kniha, právě *Teorie prózy*, jediná z knih formalistů, která byla přeložena. Ptal jste se na Ingardena. Setkal jsem se s ním na filozofickém kongresu v Praze roku 1935 (*jde o omyl, konal se r. 1934 — pozn. ip*) a projevil jsem zájem o jeho knihu. Myslím, že jsem byl pravděpodobně první, kdo se o Ingardenovi zmínil anglicky, ale to bylo později a již nikoli v Praze.

DEMETZ: Mluvili jsme o Jakobsonovi, Šklovském a Ingardenovi, ale rád bych se také zeptal, jaké postoje nebo ideje Pražského lingvistického kroužku měly na vás největší vliv a byly pravděpodobně užitečné pro vaši vlastní práci.

WELLEK: Myslím, že jsem pochopil koncepci celistvosti uměleckého díla, *Ganzheit, Struktur*, právě v Pražském lingvistickém kroužku. Tehdy se do Prahy dostal pojem „strukturalismus“ a samozřejmě *struktura* je v slovanských jazycích jasně cizí slovo; nemá žádnou spojitost se stavbou jako v angličtině. A tak byla myslím pochopena v Pražském lingvistickém kroužku. To jest *struktura* jako celistvost, v žádném případě uniformní celistvost, ale spíše celistvost naplněná rozpory. Cítil jsem, že lingvistický kroužek mě učí brát mnohem více na vědomí metodologické problémy a otázky, otázky již takřka filozofické. Co je to umělecké dílo? Jak existuje? Proč? A konečně, samozřejmě, proč nás to zajímá? Proč studujeme takové předměty, jako jsou umělecká díla? Myslím, že všichni pražští lingvisté byli pevně přesvědčeni, že mimo to, určitě mimo

osobnostní já, existují struktury, které můžeme studovat a analyzovat a že tyto struktury také tvoří rozsáhlou skupinu, která v dějinách existuje a kterou lze v dějinách sledovat.

DEMETZ: Zde ve Spojených státech vás často považovali za otce „nových kritiků“ a myslím, že jste z toho měl těžkou hlavu. Bylo to kvůli vzpomínkám na Pražský lingvistický kroužek, že jste viděl svou zdejší pozici odlišně? A jak jste se lišil od americké „nové kritiky“ (New Criticism), která se objevila ve 40. a 50. letech?

WELLEK: Myslím, že to vyplynulo z akademické konstelace v Americe, že mě označili za „nového kritika“. Přišel jsem na univerzitu Iowa, kde byl ředitelem Literární školy Norman Foerster a ten se ztotožňoval s celou touto záležitostí „pečlivého (*uzavřeného, věrného, soustředěného* — pozn. ip) čtení“ („close reading“) a výběrem literatury, kde se zdůrazňovali angličtí spisovatelé — Shakespeare, Milton a pozdější básníci 19. století. Nemyslím, že jsem ve skutečnosti souhlasil se zásadami „nové kritiky“ nebo „nové literární vědy“ (New Criticism; *pojem nelze přesně přeložit: nevyhovuje ani překlad „literární kritika“, který je v německé a vůbec střeoevropské tradice užší, ani „literární věda“ nebo „literární historie“, neboť to jsou pojmy, které pojem „criticism“ sice prostupují, ale nekryjí se s ním; proto překládáme tak, jak je to vzhledem ke kontextu vhodné a výhodné* - pozn. ip), jak je vykládal například Cleanth Brooks. V kontextu výuky jsem s tím však samozřejmě vždycky sympatizoval. To je ta myšlenka, že by měl člověk číst spíš texty než jen dostávat informace o dějinách literatury, jak tomu bylo do roku 1940. V místě jako Yale to byla zjevně obrovská revoluce, že studenty žádali, aby sami četli básně, místo aby se spolehli na to, jaké názory na to měli řekněme Carlyle, Browning a podobně. Změna se rozšířila také na další univerzity, ačkoli Columbia už měla některé kurzy, kde se analyzovaly skutečné texty a četlo se, spíše než se jen vykládala literární historie.

DEMETZ: Revoluce byla možná nebo alespoň částečně možná, protože vědci stále souhlasili s tím, že by se do knihy, jako je *Jak rozumět poezii* (Understanding Poetry), měl zařadit značný počet spisovatelů nebo básníků. Panovala shoda v tom, jací básníci by to měli být. Dnes by bylo mnohem těžší takovou knížku vůbec sestavit, protože shoda v principech již chybí. Máte nějaké postřehy k tomuto problému, velmi akutnímu pro nás, kdo vyučujeme nyní?

WELLEK: Bohužel stále věřím v jakési principy. Věřím, že existuje rozdíl mezi velkým uměním a brakem, který je zjevný nebo jej lze alespoň do určité míry prokázat. Nikdo nebude popírat, že existuje rozdíl mezi psaním významného autora, který je pokládán za důležitého, řekněme, ve viktoriánské éře, a obyčejným novinovým článkem. Mezi velkou literaturou a skutečným brakem, který teď často hájí a o kterém se učí, protože se předpokládá, že je reprezentativní nebo průkazný pro jistou dobu a jisté postoj, jeze propast. Myslím, že jsme v Yalu měli kurs, kde nás vybízeli, abychom četli *Story of O*,

což byla pornografie, ale napsaná s jistou řemeslnou dovedností — nebyl to prostě komerční brak.

DEMETZ: Snad bychom se měli vrátit k historii vašeho putování. Váš životopis mně imponuje dlouhými úseky, které připomínají dráhu cestujícího vědce. Amerika, Velká Británie, zase Praha a pak zase Velká Británie; až v pozdějších letech jste se skutečně na svém profesním postu usadil. Můžeme si popovídat o vašem přesunu z Prahy do Londýna na Školu slovanských jazyků? Při jaké příležitosti se to stalo a jaké jste tam měl povinnosti?

WELLEK: Školu slovanských studií (School of Slavonic Studies) na Londýnské univerzitě založil za první světové války T. G. Masaryk a zčásti ji financovalo československé ministerstvo školství. Později, v souvislosti s tím, že také jiné národy tam chtěly mít své učitele, připojili se další a platili. Rumuni, Maďaři a kdo ještě?

DEMETZ: Taky Poláci?

WELLEK: Poláci? Ne, Poláci se nepřipojili, nezaplatili. Ano, Jugoslávci. A samozřejmě Rusové také neplatili. Všechny dohody se musely každoročně obnovovat, protože Britové horlivě usilovali o to, aby za ně našli britskou náhradu. To s sebou neslo nepříjemný důsledek, že vás mohli kdykoli odvolat, jakmile se Britům podaří najít někoho, komu dají přednost. Bylo tam tedy *hodně důvodů k nejistotě. Skutečná práce, alespoň na počátku, když jsem tam v roce 1935 přišel, byla zanedbatelná. Musel jsem učit češtinu pro začátečníky a byla tu jen malá skupina lidí, kteří postupovali kurz od kurzu, po čase přestávali chodit a snad docela odpadli. Také jsem musel přednášet na King's College na Strandu a tam jsem se musel zcela spolehnout na vlastní prostředky. Prvním rokem jsem si vybral téma, které mi připadalo přirozené — „Čechy v anglické literatuře“. Přednášel jsem to, co jsem pak použil v jednom článku, v dlouhém článku, který byl později přetištěn v knize *Essays on Czech Literature*. Přednášel jsem bez zvláštního záměru nebo ctižádosti a nepřemýšlel jsem o nich, dokud jsem nedostal zuřivý, velmi hrubý dopis od jednoho profesora historie na Karlově univerzitě, Otakara Odložilíka, který mně drsně vynadal za to, že se pletu do jeho oboru. Znepokojilo mě to a odpověděl jsem mu bohužel příliš jemně a smířlivě. Byl řádným profesorem na univerzitě a já jsem byl jen soukromý docent a musel jsme být opatrný, protože jsem pomýšlel na návrat do Prahy.*

DEMETZ: Kdo byli lidé, které přitahovalo studium českého jazyka a literatury? Měl jste možnost setkat s některými londýnskými nebo britskými intelektuály, kteří měli rádi českou nebo slovenskou literaturu?

WELLEK: Posluchačstvo bylo strašně promíšené. Jeden čas sem chodila nějaká žena, která chtěla napsat kuchařku, a proto chtěla číst kuchařku v češtině a odtud recepty opsat. Zajímavější postavou byl muž jménem Allen Pryce Jones, který se později stal šéfredaktorem *Times Literary Supplement*.

Byl to arogantní mladík, lev salónů, vždy nosil buřinku a složený deštník. Oženil se s nějakou od Rothschildů, ta měla statky na Slovensku a on chtěl zjevně porozumět právním dokumentům, které jim přišly. A já jsem mu měl pomoci. Byl tu také bankéř; nikdy jsem nepochopil, proč chtěl studovat právě češtinu, ale byl to jeho koníček a na hodiny chodil pravidelně. A později se tu objevil jakýsi Kanadčan, který se mezitím stal dost známým jako profesor historie — Gordon Skilling. To bylo v roce 1937 a 1938. Sám jel do Prahy a když jsem se s ním zase setkal, vždycky říkal, že jsem ho učil česky, ale učil jsem ho jen skutečné základy jazyka.

DEMETZ: Dovedu pochopit, že jste cítil, že nemáte žádný zvláštní záměr konat některé z těch přednášek, ale když jsem si přečetl pojednání, která jste v té době napsal, je zcela zřejmé, že začínaly plnit, zvláště na konci 30. let, důležitou politickou funkci. Postavení Československé republiky začalo ohrožovat nacistické Německo a bylo důležité říci západnímu světu, co se intelektuálně a kulturně v Československu děje.

WELLEK: To, co bylo dosud čistě akademickým tématem, začalo být brzy aktuální. Přednášky na King's College byly veřejné a navštěvovali je ojedinelé lidi, kterým se nyní obvykle říká „supi kultury“. K několika mým studentům z různých kateder se přidalo osazenstvo československého velvyslanectví, což bylo v jistém ohledu trapné, protože ti samozřejmě znali situaci a jistá jména mnohem lépe, a když jsem vysvětloval ty nejelementárnější věci, cítil jsem se někdy nesvůj. Najít odpovídající úroveň pro tyto přednášky bylo obtížné. Přednášel jsem cyklus o literatuře 19. století a později o T. G. Masarykovi.

DEMETZ: Znovu jsme si pročítal některé vaše články o Masarykově filozofii, o dvou tradicích v české literatuře a literárněkritické panoráma české literatury 20. a 30. let a všiml jsem si, že projevujete zřetelné sympatie k některým spisovatelům. Také si myslím, že jiné zase nemáte moc rád. Přímou jste to sice neřekl, ale je to poznat, řekněme, ze stručnosti, s jakou pojednáváte o některých autorech. Bylo by správné, kdybych řekl, že máte rád Karla Čapka, Ivana Olbrachta a Jaroslava Durycha víc než jiné?

WELLEK: Myslím, že je to přibližně pravda. Nevím, ale nemyslím si, že mám skutečně rád Durycha. Do určité míry jsem ho obdivoval, ale nemyslím, že bych ho měl nějak zvlášť rád. Možná jsem byl skutečně trochu staromódní a nebyl jsem dobře informován o nejnovějším vývoji v Československu, v Praze. Když jsem studoval, ještě než jsem odjel do Londýna, na počátku 30. let, poslouchal jsem ovšem řadu diskusí a poznal jsem takové lidi, jako byl A. M. Píša a Jaroslav Seifert a tak dále, lidi, kteří se pak stali známými básníky, a taky jsem navštěvoval schůzky v domě kritika F. X. Šaldy.

DEMETZ: Myslím, že jste měl nějaké pochybnosti o Vančurovi. Pokud jsem správně četl, věřil jste, že je skutečně experimentátorem jazyka, který se může zabývat jakýmkoli tématem nebo otázkou, ale myslím, že jste mu nevěřil lehkost, s jakou zachází s experimentálním jazykem.

WELLEK: Nečetl jsem všechno, ani jsem ke všemu neměl ihned přístup. Ale snažil jsem se. Trochu jsem se zajímal o novější básníky a spisovatele, o Nezvala, který byl zjevně prominentním a všeobecně obdivovaným autorem, a o Vančuru, jehož knihy se také hodně četly. Skutečně jsem se snažil držet krok. Ale souhlasím s vámi, že sympatie byly, no, abych tak řekl, vlažné. Ano, vlažné.

DEMETZ: Velmi na mě zapůsobilo, s jak velkou chválou mluvíte o Olbrachtovi a jeho knize *Nikola Šuhaj*, kterou jsem četl mnohem později. To je ten autor, kde jste nebyl zdrženlivý: nazval jste jeho knihu takřka homérskou. Přečetl jste si tu knihu v poslední době nebo si na ni vzpomínáte?

WELLEK: Ano, vzpomínám. Také jsem Olbrachta osobně znal. Jeho otec měl pověst regionálního spisovatele a bydlel v domě přímo za naším domem v Krči. Dobře jsme spolu vycházeli, zvláště mimo literaturu, a jen neurčitě v literatuře. A tam v jeho domě jsem potkal Ivana Olbrachta, který s otcem nebydlel, ale odešel pryč a dokonce byl nějakou dobu ve vězení. Byla to v Československu senzace, když prezident Masaryk navštívil otce, jehož syn byl ve vězení za to, že způsobil nějakou výtržnost nebo se postavil na odpor policii nebo tak nějak. Pak jsem Olbrachta poznal, ale samozřejmě velmi povrchně. Neměl důvod, proč by mi měl věnovat pozornost, ale já jsem ho měl rád jako člověka a on byl zjevně velmi upřímný a nadaný spisovatel s velkými ambicemi.

DEMETZ: A poslední otázka, která se bude týkat literárních záležitostí 30. let. Všiml jsem si, když jste mluvil o Nezvalovi, zase váháte. Nejste nijak nadšen Seifertem, ale když dojde na pozdější díla jiných, jako jsou Halas nebo Zahradníček, máte už větší zájem doporučit je britskému čtenáři.

WELLEK: Myslím, že s Nezvalem mám potíže. Měl jsem rád poezii Seifertovu, kterou jsem četl. Halase taky. Zvláště se mi líbila báseň o ženách, jak se to jmenuje?

DEMETZ: Myslím, že *Staré ženy*.

WELLEK: Má znalost české poezie byla opravdu jen kusá a snad svým způsobem i zkreslená, ale to bylo vše, co jsem v té době mohl dělat. Stále víc a více jsem se nořil do vlastní práce o dějinách literární historie a pak do protigoebbelsovské propagandy.

DEMETZ: Nyní se skutečně blížíme k důležité kapitole vašeho života nebo k tomu, co bych dnes nazval vaší politickou aktivitou. Hodně lidí by mně asi nevěřilo, kdybych jim vyprávěl o vaší politické činnosti, protože si myslí, že jste byl takzvaným formalistou po celý život. Ale z vašich londýnských esejů je naprosto jasné, že jste byl učitelem se silným politickým uvědoměním, s vědomím vlastního poslání. Rád bych věděl více o vašich schůzkách s představiteli *Československé republiky v Londýně, s ministrem zahraničí, prezidentem*

Benešem a dalšími. Mluvil jste s nimi? Navštěvovali příležitostně vaše přednášky?

WELLEK: Poznal jsem Jana Masaryka jako vyslance, nikoli jako velvyslance. Viděl jsem ho jak při přátelských, tak oficiálních příležitostech. Mezi zaměstnanci československé delegace byl Paul Selver, Angličan, ve skutečnosti polsko-židovského původu, s nímž jsem se poprvé seznámil v roce 1924, když jsem přišel do Londýna. Otokar Fischer mě podnítil, abych se s ním seznámil; byl to první moderní překladatel české poezie do angličtiny. Selver publikoval antologii již roku 1920 a překládal Březinu a další spisovatele, kteří byli tehdy na počátku století ve středu pozornosti. Prezident Beneš přišel do Londýna až po mnichovské katastrofě. Byl k tomu buď donucen, nebo si myslel, že je moudré z Prahy odejít. Pronajal si dům v Putney, což je londýnské předměstí blízko Wimbledonu, a Jan Masaryk mě určitě doporučil jako překladatele do angličtiny nebo jako toho, kdo by mu mohl pomoci s anglickou verzí jeho práce. Muse-lo to být někdy na konci listopadu nebo na počátku prosince 1938, když jsem ho v Putney navštívil; byla to pro mě důležitá událost.

DEMETZ: Můžete mi třeba říci víc o této návštěvě? Byl prezident velmi formální? Nebo byl uvolněný a vy jste si spíše neformálně popovídali?

WELLEK: Jednal se mnou jako s vítaným návštěvníkem. Seděl v křesle a velmi brzy se pustil do vášnivé obhajoby svého rozhodnutí vzdát se v důsledku Mnichova. Byl zhnusen politikou Nevilla Chamberlaina a samozřejmě tím, v co to vyústilo; velmi zřetelně viděl, že Němci obsadili takzvané Sudety takovým způsobem, aby přerвали všechny komunikace a zcela ochromili zbytek Československa, který pak nebude moci bez závislosti na Německu přežít. Ale on vášnivě hájil nezbytní kapitulace. Řekl, že kdybychom se nevzdali, Němci by k nám vpadli a bombardovali by Prahu. A řekl, snad ve chvíli sebechvály, že zachránil Prahu před zničením. Byla by bývala zničena německými bombami a dále řekl, že nebylo pochyby, že bychom neměli naději na odpor. Zvláště byl rozzloben na francouzskou a britskou vládu, které by se podle něho na invazi do Československa jen dívaly, aniž by udělaly cokoli kromě halasných protestů. Myslím, že jistým způsobem mi tento rozhovor objasnil, proč se pak obrátil na Rusko. Byl příliš zklamán chováním Británie a Francie; zdálo se, že jen Rusové mohou nabídnout konkrétní pomoc, a tak se na ně obrátil. A jak si myslí řada lidí, Stalin ho naprosto podvedl.

DEMETZ: Řekl jste, že Benešovi vás doporučil Jan Masaryk. Měl jste s Janem Masarykem hodně osobních setkání? Znal jste ho lépe než ostatní?

WELLEK: Setkával jsem se s Janem Masarykem často při oficiálních i neoficiálních recepcích a také přátelsky se zaměstnanci československé diplomatické mise. Byl jsem vždycky nebo skoro vždycky pozván. Jan Masaryk byl nesmírně sympatický člověk, který se rád bavil a vyprávěl historiky a vtipy. Neměl vůbec žádné zábrany. Byl jsem na něm stále více závislý, protože mě žádal o přednášky pro všechny možné anglické organizace — Ligu národů,

Rotary Club, Student Union a jiné už dost místní skupiny. Vždycky jsem vysvětloval to, co jsem pokládal za naprostou falešnost Goebbelsových požadavků. Některé z těch výletů byly velmi příjemné. Dobře mě přijímali, ale často neudělali skutečně víc, než že přišli do přednáškového sálu, často úplně malého, v počtu čtyřiceti nebo padesáti lidí nebo někdy i sta. Přednášel jsem, bavil se s hostitelkou, naobědval jsem se a zase zpátky do Londýna; nechtěl jsem být od své ženy příliš dlouho. Z těch míst, kam jsem jezdil, jsem toho viděl málo, ale přece bylo zajímavé jet do Maidenhead, Brightonu či jinam. A pamatuji se na Manchester, který byl plný uhelného prachu a byla tam i v poledne tma.

DEMETZ: Mluvíte o svých přednáškách v Londýně a jiných britských městech, ale ještě jste nic neřekl o své vědecké práci na *Dějínách anglické literární historie*. Kdy jste začal psát tuhle důležitou knihu a co vás vedlo k teoretickému problému anglické literární historie?

WELLEK: Pravidla, podle nichž se člověk mohl stát profesorem na rakousko-uherské univerzitě, byla stejná jako tehdy v Československu; po získání titulu PhDr. jste musel čekat tři roky, než jste mohl předložit novou práci; a na základě této práce jste se stal soukromým docentem a to jsem udělal. Byl jsem v Americe v letech 1927–1930, vrátil jsem se, sedl jsem a napsal *Immanuel Kant v Anglii*. Byl jsem velmi ctižádostivý a tak jsem začal pracovat na dějinách literárních dějin, na problému, který mi dílem vytanul v debatách v Pražském lingvistickém kroužku a v diskusích o literární evoluci a literární změně. A myslel jsem si, že bych rád napsal takovou historii a nejprve jsem měl dokonce ctižádost, že ji napíšu v naprosto mezinárodním rozpětí, ale pak jsem si řekl, že by to bylo příliš obtížné. Podíval jsem se na literaturu o anglické literární historii a zjistil jsem, že o starších knihách a spisech neexistovaly prakticky žádné informace. Mohl jsem pracovat na řadě neznámých nebo velmi málo známých knih a spisů v Britském muzeu a začal jsem myslím hodně v minulosti a skončil jsem u Thomase Whartona, který napsal dějiny anglické poezie v 80. letech 18. století. To byla zakladatelská kniha anglické literární historie až hluboko do 19. století. Já jsem svou knihu dotáhl jen k Whartonovi a s jistou obezřetností jsem studoval jeho okolí a kontext. Chtěl jsme ukázat zrod historického vědomí narativní historie, která předtím existovala jen stěží nebo vůbec ne. Když jsem byl v Londýně v letech 1935–1936, v práci jsem pokračoval. Každý den jsem jezdil metrem. Bydleli jsme v Hampsteadu a já jsem jezdil do muzea a pracoval tam až do zavírací hodiny, což bylo tehdy v pět hodin.

DEMETZ: Měl jste tehdy příležitost promluvit si na místě o svých záměrech nebo o textu rukopisu s anglickými kolegy?

WELLEK: Ano, ale nebylo to moc prospěšné. Tahle tematika jim byla cizí nebo alespoň většině. Mluvil jsem s R. W. Chambersem, který byl profesorem angličtiny na University College a v té době se proslavil knihou o Thomasi Moorovi. Znal jsem i několik dalších. Bruce Pattison, který psal o hudbě v britské renesanci, velmi inteligentní mladý muž, se zajímal o moje téma, stejně

jako několik dalších. Ale myslím, že jsem byl dost osamocený. Měl jsem své české přednášky a pak jsem byl v muzeu; vytrvale jsem pracoval a pokud se pamatuji, zřídka kdy jsem s někým mluvil.

DEMETZ: Snad bychom si mohli popovídat o vašich posledních měsících nebo týdnech v Londýně, kdy se blížil Mnichov nebo kdy se už Mnichov stal součástí světových dějin. Československo bylo rozděleno a vy jste zůstal bez zaměstnání a bez příjmu.

WELLEK: Víte, to je trochu moc zhuštěné. Přijel jsem do Prahy během mnichovské konference a když krize vypukla, byli jsme s Olgou ve Švýcarsku. Pak jsem se vrátil do Londýna a učil jsem jako obvykle a viděl jsem ten skutečný Mnichov odtamtud. Myslím, že jsem tam viděl tu kapitulaci, to podvodné kopání zákopů a rozdávání plynových masek a tak dále. To všechno bylo velmi odpudivé a skličující. Přesto jsem pořád dostával z Prahy svůj plat. O vánocích 1938, po Mnichově, jsem chtěl navštívit znovu rodiče a Prahu a měl jsem z toho bohužel velmi temné, depresivní zážitky. Všichni byli strašně nervózní a ustrašení; na to ovšem měli svaté právo. Byla to přísně vzato rodinná návštěva a myslím, že jsem se s nikým jiným nesetkal. Byl jsem stejně nevědomý jako všichni a stejně tak ustrašený. 11. ledna 1939 jsem se vrátil do Londýna a to bylo na dlouhou dobu naposled, co jsem přeplul kanál. Pak jsem učil jako obvykle a přednášel. Pořád si ovšem pamatuji hodně z toho rána 15. března 1939, kdy velmi brzy, myslím, že v šest hodin zazvonil telefon a velvyslanectví mi oznámilo, že Hitler vpadl do Československa. A že Němci vstoupili do Prahy. Bylo to hrozné, ale dalo se to předpokládat. Úporně jsme se snažili ušetřit nějaké peníze a také jsem napsal pár dopisů do Ameriky, protože jsem věděl, že budu muset emigrovat. Nacisty jsem nenáviděl; neměl jsem žádné iluze o tom, co budou v Československu dělat; věděl jsem, že si lehce zjistí, že jsem přednášel a co jsem říkal. Prostě jsme se rozhodli emigrovat do Spojených států. Neměl jsme žádné iluze, že by mě Britové udrželi, a po 1. dubnu už z Prahy žádné peníze nepřišly. Mluvil jsem s ředitelem školy Sirem Bernardem Paresem a ten přislíbil, že najde nějaký anglický finanční zdroj. Skutečně jej našel, mnohem později, v červnu. Takže jsem pokračoval ve svém poslání ještě rok, ale myslím, že to bylo z mnoha důvodů zbytečné. Připravoval jsem se na stěhování do Ameriky; napsal jsem dopisy, především svým profesorům z Princetonu. Pan Root mi napsal: „Vraťte se do Prahy.“ Jen pan Parrott, který byl profesorem angličtiny a vedl tam kurz o Shakespearovi a s nímž jsem se přátelsky stýkal, muž, který byl ostře proti Hitlerovi, mi nabídl pomoc. Sedl a napsal dopis profesoru Foersterovi do Iowy. Foerster se požíval na to, co jsem napsal, a před 1. dubnem jsem již měl nabídku ze Spojených států z univerzity Iowa.

DEMETZ: Snad bychom si měli někdy popovídat o vašem přesunu do Spojených států na univerzitu Iowa a na Yale a já se už na tento třetí rozhovor s vámi těším.

III.

DEMETZ: V našem posledním rozhovoru jsme mluvili o letech, která jste strávil v Londýně, o nadcházející válce, o tom, že v Londýně pro vás nebylo žádné místo a že váš plat, který jste dostával od pražské vlády, přestal docházet, když Prahu okupovali nacisté. Pak jste napsal přátelům do Ameriky a na jaře 1939 jste se rozhodl přestěhovat se tam a začít nový život. Je pozoruhodné, že předtím, než jste nastoupil na nové místo na univerzitě Iowa, strávil jste léto v knihovně v Yale, a bylo by zajímavé dovědět se, jestli máte z té doby nějaké vzpomínky na New Haven.

WELLEK: Ano, velmi příjemné vzpomínky. Seznámil jsem se s několika lidmi, kteří se stali mými přáteli, nejdůležitější byl Marshall Osborn, který byl vědcem na volné noze. Představil mě několika mladším lidem na katedře anglistiky, například Cleanthu Brooksovi a Maynardu Mackovi, kteří se od léta 1939 stali v New Havenu mými přáteli. Ačkoli žádný z nich neměl oficiální zplnomocnění a nemohli mě pozvat do Yale, byli velmi významní při mých jednáních s Yale v roce 1946 poté, co jsem strávil sedm let v Iowa City.

DEMETZ: Bylo září 1939, válka právě začala, když jste přijel do Iowa City. Řekl byste mi, jak se vám jevil váš nový život na Středozápadě a jak každý den probíhal? Jak se vaši ženě Olze (a později synu Alexandrovi) líbila nová vlast, která jí snad mohla připomínat Moravu s pšeničnými lány a sedláky, kteří mluvili česky?

WELLEK: Vystřídal jsem několik domů, a to podle místních podmínek. Nejprve jsem si pronajal nejlevnější typ obydlí a pak jsme se přestěhovali do lepšího domu na konci města. Byli jsme nad jakousi úžlabinou s výhledem na řeku. Měl jsem řeku. To bylo příjemné hned z několika důvodů. Měli jsme spoustu prostoru a času; architektura nebyla nic moc. Mohli jsme se procházet po celém městě, nepotřebovali jsme auto a i kdybychom je chtěli, nemohli bychom si je dovolit. Nebyl důvod cestovat příliš daleko. Bylo to myslím šedesát mil do hlavního města Des Moines a také tohle město se nemohlo architekturou příliš chlubit a ani kulturou, kulturního života bylo v té době málo. Vydávali tam dobré noviny *Des Moines Register*, které jsem si předplatil, abych byl informován o událostech v Evropě. První dva roky před Pearl Harborem byly spíš nepřijemné, protože v zemi byly silné izolacionistické směry. Hodně profesorů byli izolacionisté; Hitlera skoro hájili.

DEMETZ: Diskutovali lidé o válce skutečně takto?

WELLEK: Ano, ano. S mnoha různými lidmi z katedry anglistiky jsme společně obědvali. U stolu, pokud se pamatuji, často vyjadřovali ostrý nesouhlas s těmi, kteří byli izolacionisty, ale nebyli Američany německého původu, debatovali o izolacionistickém hledisku. „Amerika by měla zůstat mimo Evropu, nemá tam co dělat. Výsledek války se nás bezprostředně netýká,“ říkali.

DEMETZ: Trvalo to i po Pearl Harboru, nebo se nálada změnila?

WELLEK: Naprosto, prudce se po Pearl Harboru změnila. Ale pak se ovšem veškerý zájem obrátil k Japonsku. Na ten den se pamatuji velmi přesně. Poslouchali jsme v rádiu symfonický koncert; pak do toho vpadl nějaký muž a mluvil o Pearl Harboru, a to velmi vzrušeně, a vůbec si nebyl vědom důsledků této akce. Další den jsem obědval se svou skupinou a před Hitlerovou řečí jsem předvídal, že vyhlásí Spojeným státům válku. Jiné informace jsem neměl. Vzpomínám si, jak se izolacionisté smáli, ale naneštěstí jsem svou malou sázku vyhrál. Den na to měl Hitler projev a vyhlásil Spojeným státům válku.

DEMETZ: Vaše žena byla tehdy ve Spojených státech poprvé, jestli se nemýlím. Vy sám jste sem přišel jako student a studoval jste a bádál, ale Olga byla v Americe poprvé. Jak vnímala svou novou vlast?

WELLEK: Myslím, že ji lidé, s kterými jsme byli ve styku, třeba pan Joseph Baker, který psal o Oxfordském hnutí, přijali velmi dobře. Měli tam velmi příjemný společenský život a seznámili jsme se se všemi lidmi, kteří byli v každém ohledu přátelští, například s panem De Kiwittem, což byl historik holandského původu, velmi příjemný společník. Měli samozřejmě svůj kroužek. Ale nemyslím, že bychom byli nějak izolovaní.

DEMETZ: Kdo byli vaši kolegové v Iowa City?

WELLEK: Nejdůležitější byl profesor Norman Foerster, ředitel Literární školy v Iowa City. Pan Foerster byl takzvaný neohumanista a prominentní stoupenec Irvinga Babbitta, harvardského profesora, který tuto školu založil. Profesor Foerster byl velmi nadšený, ale také velmi dogmatický. Neměl smysl pro nic, co se podobalo přírodním vědám, které považoval za materialistické, například psychologii. Způsob, jakým pan Foerster řídil Literární školu byl groteskní, to jsem ale zjistil až později; byl velký rozdíl mezi platem ředitele, 13000 dolarů, a platem nejbližší osoby, profesora angličtiny Baldwina Maxwella, jehož plat byl 4000. Mohl tam také být profesor klasické filologie, který dostával 5000. Byla tam krásná knihovna. Pan Foerster pozval mě a mladého muže, který studoval v Německu, a nového profesora angličtiny, který přišel z univerzity v Bostonu, Austina Warrena; oba získal sám. Sesedli jsme se a z iniciativy pana Foerstera jsme sestavili knihu o americké literární vědě, která se objevila pod názvem *Literary Scholarship* v roce 1941. Pan Foerster byl redaktor, Austin Warren napsal pojednání o kritice a já o literární historii.

DEMETZ: Jak byste popsal situaci americké literární vědy v období 1939–1940, zvláště při zpětném pohledu?

WELLEK: Měl jsem samozřejmě jen útržkovitý přehled. Přišel jsem na schůzi Asociace moderních jazyků (Modern Language Association) do New Orleans v roce 1939 a tam jsem poznal různé intelektuály. Myslím, že tam tehdy kvetlo to, co by se dnes označilo jako staromódní literární věda, hlavně historická a biografická. Nebyla tam kritika. Cíle byly spíš bezbarvé a chyběly jim jasné hodnotící výrazy. Tyto trendy se prosazovaly ve všeobecných kurzech,

zvláště pro pokročilejší; také jsem v některých takových kurzech učil. Četli jsme Shakespeara a nějaké řecké tragédie.

DEMETZ: Jak se stalo, že jste se spojili s profesorem Warrenem a napsali *Teorii literatury*, knihu o tom, jak dělat a učit literární vědu?

WELLEK: V profesorském sboru jsem byl vždycky na straně Warrena a tak dále. Často tu byly dost nepříjemné debaty mezi Foersterem a dalšími lidmi, někdy i dost ostré. Pamatuji se, že se někteří lidé chovali ošklivě, prostě jen z antipatie k Foersterovi. Čas od času jsem se s ním pokoušel navázat užší vztah, ale nesouhlasili jsme s „novým humanismem“ (New Humanism) a pokusili jsme se napsat knihu, která by byla oproštěna od neohumanistického hlediska.

DEMETZ: Když říkáte „oproštěna od neohumanistického hlediska“, rádi bychom asi slyšeli více o tom, co to vlastně bylo. V čem spočívalo ono neohumanistické hledisko?

WELLEK: Byl to názor na literaturu vlivný ve 40. letech, měl dobrou organizační základnu, byl dobře definovaný s důrazem na klasickou tradici v širokém slova smyslu. Z nové doby sem například zahrnovali Shakespeara.

DEMETZ: Měl jste možnost pracovat na *Teorii literatury* bez přerušení?

WELLEK: Ne tak docela; kniha byla napsána během války, tehdy byla napsána většina. Přerušení přišlo tehdy, kdy mě vyňali z učebního programu na univerzitě Iowa a udělali mě ředitelem jazykového plošného programu v češtině. Bylo to asi od léta 1943 do června 1944. Měl jsem k tomu pětadvacet seržantů a desátníků americké armády. Byli polského původu a uměli doma mluvit o běžných věcech, ale nebyli vůbec schopni zacházet se spisovným jazykem a určitě nevěděli nic o vojenských termínech. Měli se stát tlumočníky, kdyby se americká armáda dostala až do Československa. Musel jsem je učit, byl to těžký úvazek, a musel jsem přibrat na pomoc dva asistenty.

DEMETZ: Když přišel květen 1945 a zpráva o osvobození Evropy a střední Evropy, pomýšlel jste, že se vrátíte do Evropy a budete tam přednášet?

WELLEK: Byl jsem o tamější situaci stále dobře informován. Byl bych se chtěl vrátit a podívat se, jaké to tam je, ale měl jsem malé dítě a byly také velké problémy s dopravou. Takže jsme to odložili. Vyzvali mě, abych se vrátil, ale ve skutečnosti jen neoficiálně. Můj otec ovšem chtěl, abych se vrátil, ale já jsem cítil, že situace je příliš nejasná, než abych se rozhodl. Nejsilnější vliv měl na mě novinář Münzer z New Yorku, jehož jsem znal už z Prahy. Byl o Praze pořád informován a viděl to černě; byl toho názoru, že je pošetilé se vracet, že v Evropě bude zase válka a boje mezi Čechy a Němci, Čechy a Slováky a tak dále.

DEMETZ: Ano, vzpomínám si na zesnulou paní Münzerovou, která měla také archeologické zájmy a dost překládala. Byl jste také ve styku s jinými lidmi z české exilové komunity, jako třeba s Juliem Firtem a dalšími?

WELLEK: Ano, poznal jsem pana Firta později v Mnichově, mnohem později, když pracoval pro Rádio Svobodná Evropa. Přijel jsem do New Yorku z Iowy až v září 1944 a potkal jsem tam také Romana Jakobsona, který sem přišel v letech 1941–1942 spolu se svou ženou. Dívali se na to dost pesimisticky a byli proti návratu do Evropy. Celá situace se změnila, když jsem dostal nabídku z Yale.

DEMETZ: Dostal jste nabídku z Yale v roce 1945 nebo 1946?

WELLEK: Ve skutečnosti mě nejdřív požádali o přednášku.

DEMETZ: Snad byste mi mohl říci, jak se to opravdu stalo.

WELLEK: Dostal jsem z Yale nabídku v dvojnásobné výši, než byl můj plat v Iowě, a ukládali mi důležitý úkol založit novou katedru srovnávací literatury a rozvinout katedru slavistiky, která před mým příchodem existovala jen v elementární podobě. Když jsem tam přišel, zjistil jsem, že zůstanu asi deset let, alespoň do té doby, než se situace v Evropě vyjasní. Také mi poradili, abych si vyzvedl dokumenty o naturalizaci, takže jsem se do konce roku 1945 stal naturalizovaným občanem.

DEMETZ: Přišel jste tam jako profesor slovanských jazyků a literatur, nebo jako profesor srovnávací literatury? Jaký byl váš první titul a první úkol?

WELLEK: Bylo to obojí. Byl jsem profesorem slovanských a srovnávacích literatur. Děkan De Vane byl oním člověkem, který dohodu formuloval a okamžitě mě požádal, abych zorganizoval program srovnávací literatury. V roce 1952 rektor Whitney Griswold nahlédl do mé *Teorie literatury* a rozhodl, že budu jmenován Sterlingovým profesorem (*právník John William Sterling, 1844–1918, sám absolvent Yaleovy univerzity, zanechal mateřské univerzité finance, které zdvojnásobily její zdroje; z nadace byly podporovány i vynikající osobnosti spojené s Yaleovou univerzitou — pozn. ip*), což se v té době pokládalo za velkou počtu. V humanitních vědách toho sotva kdo dosáhl.

DEMETZ: Jaký jste udělal první krok při organizování katedry srovnávací literatury? Oznamil jste počet kurzů nebo jste povolal na pomoc další lidi? Co jste podnikl?

WELLEK: Hlavně jsem zahájil svůj vlastní kurz, abych mohl diskutovat o teoretických otázkách srovnávací literatury, a učil jsem ještě druhý kurz o ruském románu tak, aby se probíral v evropském kontextu, takže myslím, že to bylo svým způsobem také srovnávací pojetí. Bylo to však stále na velmi malé ploše. Byla to skupinka, která s léty pomalu rostla. Nemyslím, že by to byl nějaký skvělý úspěch, ale bylo to důležité, protože současně na Harvardu profesor Harry Levine obnovil katedru srovnávací literatury, kterou zde měli na počátku

20. století nebo na konci 19. století. Do propagace srovnávací literatury se zapojil profesor němčiny na univerzitě North Carolina, Švýcar Werner Friedrich. Mezinárodní asociace srovnávací literatury byla založena v Paříži roku 1945 a její první kongres se konal v Benátkách, což bylo místo, kam Američané určitě nejeli, protože kongres byl v listopadu a každý učil. Pana Friedricha to otrávil a podařilo se mu získat podstatnou sumu peněz z Fordovy nadace, aby se druhý kongres srovnávací literatury konal v Chapel Hill.

DEMETZ: Jestli se nemýlím, právě v tu dobu byly také nějaké diskuse o krizi srovnávací literatury nebo o definici disciplíny. Zapojil jste se do diskuse o těchto věcech s francouzskými kolegy a později se dokonce připojili Sověti a vy jste musel čelit jak Francouzům, tak Rusům, kteří chtěli mít vlastní srovnávací literaturu. Mohl byste nám něco říci o své debatě s Francouzi a s Rusy?

WELLEK: Na kongresu v Chapel Hill jsem přednesl referát Krize srovnávací literatury a ten byl v širokých kruzích špatně pochopen jako útok na Francouze. Místo toho to byla polemika s koncepcí srovnávací literatury, jak ji propagovala vědecká škola na Sorbonně, Baldesperger, který byl již v té době ve Spojených státech, mladší lidé, jako Carré, van Tieghem a Guyard. Můj referát špatně pochopili. Bylo to jen odmítnutí jejich metodologie, která se omezovala na zdůrazňování čistě vnějších vztahů, například vlivu Goetha. Francouzský argument byl, že tento vliv je velký, protože Goetha a Německo ve Francii hluboce chápali.

DEMETZ: Jestli se nemýlím, polemizoval jste s tím, aby se faktografické konfrontace dvou básníků staly středem srovnávací literatury. Souviselo to i s tím, že nemáte v literární vědě příliš v oblibě pozitivismus?

WELLEK: Ano, pokud pozitivismus znamená pouhou faktografii, zaujetí vnějškovými informacemi bez seriózního pokusu pochopit text, nebo mít cit pro literaturu jako uměleckou formu. Zdálo se, že je to velmi omezené a staromódní a já jsem právě to řekl a tím jsem proti sobě popudil řadu lidí. Uvedu jeden příklad. Marcel Battallion byl významný francouzský hispanista; napsal objemnou knihu o Erasmovi ve Španělsku. Další kongres byl v Utrechtu a tam jsem měl referát o historii pojmu „*criticism*“ a pan Battallion ke mně přistoupil a vysvětlil, že si dřív myslel, že útočím na vědu, ale nyní vidí, že jsem skutečný vědec. Byl rád, že jsem uměl využít citátů o *criticismo* ve španělštině z roku 1652 ze slovníku Španělské akademie, kde jsem si je našel. Chtěl jsem vysvětlit, proč je to anglicky *criticism*, zatímco francouzsky *critique* a italsky *critica* a tak dále.

DEMETZ: Jak se stalo, že Sověti, jen o pár let později, se sami zapojili do diskuse a zaútočili na vás kvůli vašemu, jak říkali, kosmopolitismu?

WELLEK: Byl jsem prostě napaden v rámci jejich kampaně proti studiu veškeré cizí literatury a to byl útok na kosmopolitismus. Zdůrazňoval jsem

přece jakýsi západní vliv na Rusko, ale oni nechtěli slyšet nic o tom, že ruská literatura je součástí západní literární tradice, což si myslím, že je.

DEMETZ: Jinými slovy — zapojil jste se do metodologické diskuse ve Francii a v Moskvě a myslím, že to znovu prokázalo, že máte určitý sklon k polemikám, v nichž definujete sama sebe a to, co děláte. V anglickém světě váš dopis adresovaný F. R. Leavisovi a publikovaný ve *Scrutiny* v roce 1937 nabídl zajímavou polemiku pokoušející se demonstrovat vztah mezi teorií, filozofií a literární historií. Pamatujete se ještě na tu dobu?

WELLEK: Ano. Setkal jsem se s panem Leavisem v Cambridge a líbil se mi a přispěl jsem malými věcmi do *Scrutiny*; když uveřejnil knihu *New Trends in English Poetry* (Nové směry v anglické poezii) napsal jsem mu dopis, kde jsem poukázal na to, že špatně pochopil filozofie, které tvořily pozadí několika lidí, o nichž pojednával. Pokusil jsem se ukázat, že člověk nemůže posuzovat literaturu čistě podle filozofických kritérií. Leavis mému dopisu záměrně neporozuměl a odpověděl tak, že hájil různá hlediska filozofické kritiky. Tato výměna názorů byla v Anglii dost známá a často jsem uváděn jako jeden z jejích účastníků. Tahle věc se *Scrutiny* — to bylo opravdu nedorozumění.

DEMETZ: Snad bychom mohli přejít k detailům vaší práce na Yaleově univerzitě. Vybudoval jste tam katedru srovnávací literatury, ale také jste pracoval na knize *A History of Modern Criticism*. Kdy jste poprvé na tu myšlenku přišel? Byl to nějaký plán, který jste měl předtím v hlavě, nebo to byla náhlá inspirace?

WELLEK: Myslím, že jsem ten projekt ve skutečnosti moc neplánoval. Požádali mě, abych učil na letní škole v roce 1948 na Columbií, a já jsem ohlásil přednáškový cyklus o literární vědě 18. století. Z nějakého důvodu byla literární historie tohoto století zvlášť žádaná, ale nevím, proč tomu tak bylo. Takže jsem přednášel velkým davům asi 130 studentů, kteří často tleskali, a já jsem musel často zvedat hlas kvůli hluku na Amsterdam Avenue. Bylo to něco jako souboj. Podal jsem tu přehled, který se pak objevil v prvním dílu. Přišel za mnou mladý muž z Oxford University Press a navrhl mi, že by se tyto přednášky mohly vydat a rozšířit. Chtěl, abych napsal dějiny literární vědy a nabídl mi zálohu 1500 liber, což se mi tehdy zdálo jako slušná suma. Tak takhle celá ta věc začala.

DEMETZ: To, co jsem na té knize vždy obdivoval, byla obrovská znalost jazyků a literatur. Jak jste nabytl znalosti těchto jazyků? Víím, že umíte česky, znám vaši němčinu a francouzštinu. Ale jak jste se naučil těch dalších šest nebo sedm jazyků, které stále užíváte a z nichž citujete? Dělal jste to systematicky, jeden po druhém? Nebo všechny naráz?

WELLEK: Byl jsem bilingvní — to byla čeština a němčina. To byl základ pro další jazyky. Když mi bylo jedenadvacet, naučil jsem se anglicky. Měl jsem něco angličtiny ve škole, ale mluvit jsem se naučil, až když jsem roku

1924 přišel poprvé do Anglie. Šel jsem do Britského muzea a pracoval tam a brzy jsem se naučil správně mluvit. Francouzštinu jsem se také učil ve škole. Vzpomínám si, že můj učitel angličtiny Vilém Mathesius trval na tom, že budu recenzovat knihu Emila Legouis a Louise Cazamiana *Histoire de la Littérature Anglaise*, a já jsem mu řekl, že neumím dobře francouzsky. Řekl mi na to: „Dobrá, tak sedněte a vylepšete ji.“ Částečně jsem uměl italsky, protože matka se v Itálii narodila. Takže velmi brzy jsem začal pěstovat také italštinu a mnohem později jsem získal Fulbrightovo stipendium do Itálie a pak jsem nějakou dobu chodil na hodiny italštiny k mladému muži, který ve skutečnosti pracoval pro Berlitzovu školu. Navštěvoval jsem přednášky na univerzitě ve Florencii a tak dále.

DEMETZ: Ale co španělština a zvláště ruština, vždyť jste tolik času věnoval ruským kritikům 19. století?

WELLEK: Když jsem studoval v Praze, chodil jsem na hodiny ruštiny k lektorovi. Myslím, že jsem se od něho mnoho nenaučil. Opravdu horlivě jsem se na ruštinu vrhl tehdy, až bylo jasné, že přijdu na Yale jako profesor slovanských literatur. Pak jsem ji studoval a dokázal jsem velmi dobře číst, což mi umožnilo číst plynně literární kritiku. Každé slovo, které jsem neznal, jsem si musel vyhledat, ale vytrval jsem, abych je mohl využít pro svůj záměr. Nyní mám ruskou manželku a umím mluvit rusky, i když mě často opravuje. Ruština byla dost těžká. Španělština je mi bohužel vzdálená. Četl jsem španělské knihy, protože můj přítel Dámaso Alonso dohlížel na to, aby mé knihy byly brzy přeloženy do španělštiny. Ve Španělsku jsem byl dvakrát a on mě představil mladému muži, který mě vzal do Toleda. Tam uměl anglicky málokdo a musel jsem mluvit lámanou španělštinou a sem tam jsem španělsky pomalu četl. Ale jsem málo výkonný a starý. Nevěděl jsem například, že *muchacha* znamená „dívka“, a musel jsem si to najít ve slovníku.

DEMETZ: Teď říkáte, že jste studoval pilně ruštinu a přečetl jste celé knihovny kritiků. Co jste dělal, abyste poskytl oddech své mysli, pro vlastní potěšení? Četl jste knihy nebo jste poslouchal hudbu? Cestoval jste?

WELLEK: Nemám naprosto žádný smysl pro detektivní romány nebo pro ten běžný brak, který mají na policích v dragstóru. Příležitostně skutečně čtu romány, poezii, ale ne přesně určitý druh nebo typ. Jsem velmi tolerantní čtenář a přečetl jsem všelijaké věci; nejsem v tomto ohledu nijak předpojatý. Ale nechtěl bych číst povídku nebo román od autora, o kterém jsem nikdy neslyšel. Když jsem se ještě mohl procházet, chodil jsem dost ven se psem, napolo ovčáckým a napolo eskymáckým. Procházel jsem se s ním skoro každý den blízko domu. V tomto smyslu jsem nebyl jen knihomol. Každé léto jsme se snažili dostat do Evropy a myslím, že poté, co zavedli trysková letadla, to bylo snazší. Má první žena Olga mívala při plavbě přes Atlantik mořskou nemoc. Byla velmi ráda, když nastoupila letadla. Měl jsem rád cestování tryskovými letadly, protože s tím bylo méně starostí.

DEMETZ: Jaká byla při cestách do Evropy vaše oblíbená místa? Jsou taková místa nebo hotely, kde jste se ocitali znovu a znovu a seděli u stejného stolu?

WELLEK: V 50. letech jsem jel do Prahy, kde bydlel můj otec a švagrův. Setkal jsem se tam se spoustou lidí. Vždycky jsem měl rád velkoměsta, která jsem navštívil v mládí, jako Mnichov a Vídeň. Obvykle jsem využíval příležitosti na konferencích anebo kongresech a chodil na stará místa.

DEMETZ: Řekl byste, že vás přitahovalo Švýcarsko? Vrátil byste se a strávil tam prázdniny?

WELLEK: Ano, to byla pravda, zvláště v posledních letech. Má žena Nonna má strašně ráda Zermatt, což bývalo malé městečko, ale nyní velmi vyrostlo. Byly tam nádherné hory. Od té doby, co jsme se vzali, jsme tam jezdili každý rok. Měli jsme tam hodně známých a někdy na mě měli dobrý vliv.

DEMETZ: Snad bychom se měli zase vrátit k vašemu rodinnému životu. Snad byste mi mohl něco říci o Nonně, jejíž jméno se také objevilo v dedikaci sedmého svazku *A History of Modern Criticism*.

WELLEK: Má první žena Olga zemřela náhle po našem návratu z Říma v roce 1967. Byl jsem opuštěný, měl jsem velké potíže, jak žít sám v domě, a hledal jsem pomoc. Byla to pro mě z duševního hlediska velmi těžká doba, trpěl jsem depresemi. A pak jsem si vzpomněl, že na kongresu srovnávací literatury v Utrechtu v roce 1962 jsem se setkal s Ruskou, která emigrovala do Ameriky a která se pak objevila pod jménem paní Nonna D. Shawová. Později jsem se s ní setkal zase na odborných schůzkách a rozhodl jsem se, že ji požádám o ruku. Vzali jsme se v květnu 1968, což byl, jak si myslím, nejlepší den mého života. Byl jsem sám tak nešťastný, tak jsem nebyl zvyklý žít sám, po třiatřiceti letech manželství s Olgou, nezvykl jsem si žít bez ženy, bez manželky. Snad jsem spěchal a nehleděl na nějaká zvednutá obočí.

DEMETZ: Ve svých zájmech jste si byli skutečně blízcí. Přišel jste na Yaleovu univerzitu s pověřením přednášet ruskou literaturu a Nonna byla slavistka. Spolupracovala s vámi? Na jakých projektech jste pracovali spolu?

WELLEK: Byli jsme si blízcí a měli jsme hodně společných zájmů. Mohli jsme mluvit o různých věcech a rozuměli jsme si, ale s mým vlastním psaním mi doopravdy nepomohla. Zabýval jsem se historií literární vědy v 60. letech. Ona prohlížela ruské citáty v rejstříku, v poznámkách, opravovala prapopisné chyby a dávala některé jiné návrhy. Ale nemohu říci, že se mnou spolupracovala, ani že jsem se pokoušel ji pro práci získat. Měla dost práce s velkým úvazkem na Southern Connecticut State University. Přestěhovali jsme se do New Havenu. Tam jsme byli v letech 1968 – 1975, kdy jsme se rozhodli, že se přestěhujeme do Woodbridge.

DEMETZ: Snad bychom si mohli trochu popovídat o vašich přátelích. Vždycky mluvíte o některých lidech, kteří jsou ve své oblasti stejně slavní jako vy ve své a kteří byli vašimi přáteli po většinu života. Často se zmiňujete o Mario Prazovi, Ronaldu Craneovi a Romanu Jakobsonovi. Mohl byste stručně načrtnout portréty těchto přátel a říci, co vás na nich přitahuje?

WELLEK: Byl jsem v letech 1926–1927 v Anglii a v Oxfordu jsem se setkal s Cesare Folignou, profesorem itaštiny, který později pořídil velké vydání *Foscola*. Byl překvapen, že neznám Maria Prazu, italského lektora na univerzitě v Liverpoolu. Dal mi doporučení a připravili jsme v Londýně setkání. Tak jsem v Britském muzeu v roce 1927 potkal Prazu a dohodli jsme se, že budeme společně bydlet v jednom z penzionů blízko muzea a tam jsme diskutovali. Muzeum tehdy zavíralo v pět, člověk tam nemohl zůstat celou dobu. Viděli jsme se často, ale on se rozhodl, že se vrátí do Itálie. To však zjevně znamenalo, že bude muset podepsat nějaké prohlášení věrnosti Mussolinimu. Úmyslně pak se mnou přerušil korespondenci a já později napsal recenzi na jednu jeho knihu. Byl jsem také rád, že recenzoval mou vlastní *Kant v Anglii*, kterou jsem mu poslal do italského časopisu *Critica*. Když jsem se vrátil do Prahy, byl mezi námi jakýsi písemný kontakt, ale pak jsem se s ním už nestýkal a vypukla válka. Dlouho po válce roku 1952 jsem se s ním zase dostal do styku při své první cestě do Evropy. Jel jsem do Říma a on bydlel v Palazzo Ricci, kde měl obrovský byt s knihovnou a tam určitě dvacet tisíc knih. Měl také báječnou sbírku empírového nábytku; sbíral jej většinou z Neapole, kde se tento napoleonský typ nábytku vyráběl a užíval za generála Murata, který byl nějakou dobu neapolským králem.

DEMETZ: Je dobře strážným tajemstvím, že mnoho lidí v Itálii věřilo, že Mario Praz má zlé oči. Cítil jste osobně nějaký účinek?

WELLEK: Samozřejmě jsem to pustil z hlavy jako pověru a také on sám to pustil z hlavy, nestaral se o to. Přesto si však myslím, že byl tajně rád, že ho považují za nebezpečného. Jednou jsme bydleli v hotelu Eden a on mě vzal do svého malého Topolina; měl velmi staré auto. Když jsem vystoupil, přišel ke mně číšník a já jsem řekl: „To je slavný profesor Praz.“ A oni o něm už slyšeli a řekli: „Běžte od toho muže se zlýma očima pryč! To se s ním nebojíte jezdit?“

DEMETZ: Mohl byste pohovořit o svých dalších slavných přátelích?

WELLEK: S Ronaldem Cranem jsem se setkal na schůzi Sdružení moderních jazyků (Modern Language Association) v roce 1928. Dobře jsme spolu vycházeli; zajímal se o můj projekt z historie literární vědy v Anglii. Dlouho jsme si psali o literárních vědcích a historických otázkách. Pak jsem přišel do Ameriky a napsal jsem mu s tím, že doufám, že mě najde, ať je kdekoli. Později v Iowě jsem s ním obnovil styky a několikrát jsem se s ním setkal v Chicagu. Crane bohužel velmi brzy zemřel, v roce 1971, myslím, že na mrtvici. V pozdějších letech jsem s ním ztratil kontakt, ale byl důležitý pro mé

počáteční bádání a knihu *Vznik anglické literární historie* (The Rise of English Literary History). Hodně jsem se od něho a z jeho názorů poučil.

DEMETZ: A kdo ještě měl vliv na vaši práci?

WELLEK: Roman Jakobson, kterého jsem znal dříve než všechny ostatní. Přišel do Prahy, když jsem tam byl. Když jsem se vrátil, on a Mathesius založili lingvistický kroužek, který měl jen čtyři nebo pět členů. Já jsem byl tehdy asistentem Viléma Mathesia, byl jsem jeho docentem a vstoupil jsem tam. Jakobson byl energický a temperamentní, byl silně předpojatý a vyjadřoval své názory často hrubě. Byl velmi zainteresován na svém vlivu v československé společnosti. Podařilo se mu dostat profesuru na univerzitě v Brně a dojížděl do Brna z Prahy. Jeho manželku Svatavu jsem znal dřív, než si ji vzal, když byla ještě osmnáctiletá školačka. Často jsem Jakobsonovy navštěvoval v jejich bytě. Mluvil jsem o nebezpečí nacismu, ale Jakobson tomuto nebezpečí nevěřil do poslední chvíle, když už Němci byli v Praze. Oběma se podařilo dostat se do Kodaně, kde měl Jakobson přítele, jiného lingvistu. Napsal mně odtud, že zůstal na holičkách, a žádal o peníze. Měl jsem jich velmi málo, ale poslal jsem mu něco, protože jsem viděl, že je ve strašlivé nouzi. Napsal jsem mu: „Měl byste se raději dostat z Kodaně, nebo uvidíte na ulicích Němce.“ Nevím, zda se řídil mou radou, ale podařilo se mu dostat se v roce 1941 do Osla. Pak, jak jsem předvídal, byli Němci v kodaňských ulicích a pak v Norsku. S ženou uprchli na lyžích do Švédska. Ve Švédsku ho švédská pohraniční hlídka uvěznila a držela několik dní ve vězení, než ho mohli řádně identifikovat; pak ho nechali jít. Potom byl viděn v Uppsale, snad také ve Stockholmu, ale byl vyděšen, že se Němci zase dostanou do Švédska dříve, než se mu podaří získat místo na francouzské École Libre v New Yorku. Pak on a jeho žena připluli do New Yorku asi tak týden předtím, než vypukla německo-ruská válka, která by znemožnila jakoukoli normální emigraci. Byl jsem v té době v Iowě a slyšel jsem, že je v New Yorku a jel jsem tam, abych se s ním setkal. Později se mu podařilo získat profesuru slavistiky na Harvardu a založil vlastní lingvistickou školu. Viděl jsme ho pokaždé, když jsem přijel na Harvardovu univerzitu, a velmi dobře jsme vycházeli. Přednášel jsem na Harvardu o Bělinském, což byl poněkud popisný pokus vypočítat Bělinského široce v kontextu německého romantismu a zdůraznit jeho relativismus. Na konci referátu byla diskuse a v diskusi Jakobson velmi ostře, hrubým jazykem napadl Bělinského jako zloducha ruské literatury. Podporoval ho v tom Dmitrij Čyževskij, který tehdy přišel na Harvard. Oba Bělinského odsoudili takřka jako ubožáka, silnými slovy, jako absolutního nepřítele literatury, filozofie, všeho dobrého v životě. Pokoušel jsem se hájit. K mému překvapení Isaiah Berlin, který byl v publiku, mi hrozně vášnivě přispěchal na pomoc. Napadl Jakobsona a Čyževského jako slepé dogmatiky, kteří nerozumějí ruské situaci tehdejší ani žádné jiné.

DEMETZ: Mohli bychom se stručně vrátit k Dějinám moderní literární vědy (A History of Modern Criticism), protože nyní dokončujete sedmý díl. Mluvili jsme o vašem kurzu na Columbii, v němž jste začal formulovat pojednání

do prvního dílu a odtud jste pak pokračoval. Jak si myslíte, že jste se musel odlišovat od svých předchůdců, zvláště od George Saintsburyho? Váš vlastní plán se realizoval jednu nebo více generací po Saintsburym. V čem jste se chtěl od něho lišit?

WELLEK: Myslel jsem si, že Saintsbury je člověk úžasně sečtělý a že je to dobrý, elegantní spisovatel. Neměl však žádné teoretické zájmy. Ponořil se do jakéhosi konverzačního stylu, vytahoval z poličky knihy a říkal, že tady je dobrá pasáž, tady je další, a pak která je hloupá a tak dále. Byl to v tomto smyslu impresionista. Vůbec jsem nechtěl psát takovouto historii. Chtěl jsem historii, která by měla nějaké teoretické pozadí a která by byla důsledným pokusem o intelektuální portréty jednotlivých kritiků. Myslím, že ty dvě knihy jsou neslučitelné, i když se někde překrývají, ale jen částečně, protože jeho kniha sahá až do antiky a moje začíná polovinou 18. století.

DEMETZ: Můj dojem je ten, že v celkovém vyznění dáváte přednost individualitám spíše než tendencím.

WELLEK: Jsem velmi nedůvěřivý k velkým zobecněním a cítím, že kritici jsou často jedinci s výrazným charakterem. Zajímal jsem se o to, abych vykreslil intelektuální charaktery lidí jako Taine ve Francii, De Sanctis v Itálii, Dilthey v Německu a tak dále. Nemyslel jsem si, že je stačí vylíčit jako představitele nějakého směru nebo hnutí. Vždycky se zajímám o individuální fyziognomii, která není čistě biografická — kam někdo chodil do školy a podobně. Myslím, že jistým způsobem kombinuji biografický zájem ve smyslu individuality se zájmem o teorii.

DEMETZ: Ve vašem úvodu k novému svazku jste se zmínil o vztahu univerzitních a neuniverzitních kritiků, akademické kritiky a lidí mimo univerzity. Myslíte si, že se v současnosti jejich dřívější spojení rozpadá, nebo stále ve Spojených státech a snad i jinde existuje úzký vztah mezi univerzitní a praktickou kritikou?

WELLEK: Myslím, že je to spojitost, která se hodně mění místo od místa, od autora k autorovi. Vystihnout je to těžké. V Americe se tolik kritiků, tolik kritiků na volné noze později stalo profesory. Myslím, že hlavně z finančních důvodů. Myslím, že je dost těžké uživit se jen novinářinou. Edmund Wilson je jedním z mála lidí, kteří to dělali, a později učil na Harvardu. Kritika se stala záležitostí univerzit. Jsou zde pořád dobří recenzenti a novináři, ale jen málo z nich má určitý názor. V Itálii a Francii však kritici shromažďují svá pojednání a recenze a vydávají je. Myslím, že tady je to dost vzácné. V Americe je stále hodně rozdílů mezi těmi venku, kteří se zabývají novinářstvím a výukou a jednou za čas přednášejí, a těmi akademičtějšími a vzdělanějšími lidmi, kterým se daří vydávat a komentovat jednotlivá umělecká díla.

DEMETZ: Řekl jste, že píšete portréty kritiků, ale také jste řekl, že jsou dobří kritici, velcí kritici a špatní kritici. Kdyby se teď zjevila mladá žena

nebo mladý muž a řekli by: „Dobrá, přečetl jste všechny kritiky na světě, nebo většinu. Chci se stát skutečně velkým literárním kritikem. Řekněte mi, koho mám číst nejdřív. Dejte mi seznam knih, řekněte mi tři jména. Pak mi řekněte, kteří jsou doopravdy špatní kritici, od nichž se mám držet zpátky.“

WELLEK: Myslím, že v minulosti byli skutečně dobří spisovatelé, například Sainte-Beuve nebo Taine, ať už si o jejich teoriích myslíte cokoliv. Nebo v Itálii se mi zdá, že Contini je kritikem, kterého bych mohl ke studiu doporučit. A pokud jde o špatné kritiky, myslím, že bych se držel zpátky od nudných psychoanalytiků a samozřejmě dekonstruktivistů.

DEMETZ: Když už mluvíme o psychoanalyticích a dekonstruktivistech, všiml jsem si, že v jedné nové knize o liberálním nebo raději „neliberálním“ vzdělání, v podstatě knize pojednávající o tom, čemu autor Dinesh D'Souza říká kritika *au courant* nebo „politicky správná“ kritika, se o vás píše jako o jejím velkém předchůdci. Autor říká, že jste skutečně odpovědný za kritiku *au courant* založenou na „překvapivé premise, že básně ani romány neznamenají ve skutečnosti nic, že neodpovídají žádné zvláštní realitě, ať materiální nebo metafyzické.“ Zmiňuje se o Jacquesu Lacanovi a Terry Eagletonovi a pak říká: „Prvopočátkem tohoto přístupu je pravděpodobně vlivná kniha Austina Warrena a René Wellka *Teorie literatury* (1949), kde se tvrdí, že definice literatury je problematická, a kde se postulují okolnosti, za nichž může být Shakespeare nahrazen telefonním seznamem Manhattanu nebo grafiti.“ Považuji tento výrok za poněkud „newellkovský“. Mohl byste jej komentovat?

WELLEK: Byl jsem touto pasáží ohromen a rozhořčen, protože je v ní moje hledisko reflektováno zcela chybně. Je to takřka přesný opak toho, co jsem celý život říkal. Mé dílo zdůrazňovalo, že existuje něco jako hierarchie kritiků, že jsou dobří a špatní kritici, že lze vyslovit objektivní soud, že lze prozkoumat, analyzovat a zhodnotit umělecké dílo. Nikdy bych neřekl nebo implicitně neuvedl to srovnání Shakespeara a telefonního seznamu. Prohlížel jsem všechny svoje spisy o literatuře, stejně jako encyklopedie, ale nikde jsem nenašel nic, co by se tomu alespoň podobalo. Je to výmysl autora. Považuji za podivné, že mě autor pokládá za původce přesně toho, proti čemu jsem bojoval.

DEMETZ: O stránku dál autor říká, že jste alespoň nedávno vyjádřil znepokojení z rostoucí kritické libovůle. Zde vás cituje: „Jsme svědky pokusu zničit literární studium zevnitř odmítnutím celého antického počínu interpretace jako hledání pravdivého významu textu.“ Je to výraz znepokojení, ale neukazuje to na změnu názoru, spíše, jak si myslím, na základní přesvědčení, které jste si udržel od počátku svého literárního bádání.

WELLEK: Svou základní pozici jsem nezměnil. Jsem zcela jistě proti extrémním hlediskům. Poststrukturalismus zjevně umožňuje jakoukoli interpretaci, aniž by se ověřovala na textu, který se může vykládat volně. Myslím, že ve skutečnosti většina takzvaných dekonstruktivistů tomu sama nevěří. Napsal jsem článek, který, jak doufám, brzy vyjde, kde cituji několik výroků pana

J. Hillise, Millera a pana Paula DeMana, v nichž se říká, že jejich hledisko bylo špatně pochopeno, že ta či ona interpretace není správná. Užívali těchto termínů, aby ukázali, že jsou přesvědčeni, že mají správnou odpověď, nebo alespoň lepší. Byli zdrceni z toho, že je jiní špatně pochopili, nebo že je nesprávně citovali.

DEMETZ: Děkuji vám za trpělivost a za rozhovor.

(Peter Demetz, Yale University, *Cross Currents, A Yearbook of Central European Culture*, 9 (1990), s. 135–145; 10 (1991), s. 235–251; 11 (1992), s. 79–92, edited by Ladislav Matejka)

